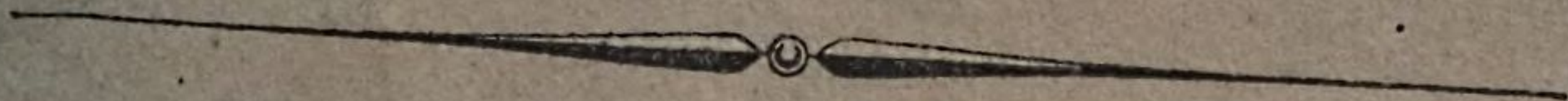

2.

MELETEMATA THEOLOGICA.

EDIDERUNT

Dr. Braun & Dr. Elvenich.

Hannoverae, ex libr. aul. Helwingiana.

Lipsiae,
in commissis **Guilielmi Engelmanni.**
1838.

LIBRARY OF THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY

NOV 18 1891

NOV 18 1891

NOV 18 1891

NOV 18 1891

NOV 18 1891

LIBRARY OF THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY

NOV 18 1891

NOV 18 1891

NOV 18 1891

NOV 18 1891

NOV 18 1891

NOV 18 1891

NOV 18 1891

MELETEMATA THEOLOGICA.

EDIDERUNT

Dr. Braun & Dr. Elvenich.

Hannoverae, ex libr. aul. Helwingiana.

Lipsiae,
in commissis **Guilielmi Engelmanni.**
1838.

Praefatio.

Quae causa fuerit, ut haec *Meletemata Theologica* Romae scribere institueremus, quemve in finem scripserimus, expositum est in *Actis Romanis*. Putavimus autem e re fore, si eadem haec *Meletemata* (cum *Additamentis* quibusdam post nostrum in Germaniam reditum collectis) publici iuris faceremus, ut, quae nostra esset de his illis capitibus sententia, omnes intelligere possent. Siquid fortasse

minus recte sentiamus, aut si quid minus accurate a nobis enuntiatum et explicatum fuerit, de eo ut amanter nos edocere velint periti harum rerum arbitri, observantissime rogamus.

Dr. Braun & Dr. Elvenich.

Conspectus

rerum, quae in hoc opusculo continentur.

Prolegomena.

Constitutio materiae pertractandae	pag. 1
De argumentis seu motivis credendi in universum	2
Quatenus necessaria sit argumentorum sufficientium cognitio, ut certo credatur	3

Pars Prima.

I. Credimus Deum propter argumenta rationi sufficientia et quidem naturalia.

Brevis argumentorum expositio	6
Quid de eadem re senserint S. Augustinus et S. Thomas	9
An sit articulus fidei esse Deum, et quid iudicandum de iis, qui negant esse argumenta naturalia rationi sufficientia ad probandam Dei existentiam	13

II. Credimus factum revelationis divinae per Iesum Christum propter argumenta rationi sufficientia.

Intelligitur hic revelatio non naturalis sed supernaturalis	15
Supernaturali revelatione genus humanum indiget	16
Sitne indigentia illa per se sola argumentum sufficiens ad factum revelationis probandum	19
Alia argumenta, quibus factum revelationis supernaturalis per I. Christum sufficienter probatur	21
Sitne factum revelationis ipsum annumerandum fidei divinae articulis, et quid iudicandum de iis, qui negant posse hoc factum propositis argumentis probari	27

III. Credimus Deo, quae revelavit propter argumentum rationi sufficiens.

Brevis expositio huius argumenti	29
Articuli fidei unde habeant certitudinem suam	30
De Rationalismo s. Naturalismo et Supernaturalismo	31

IV. Credimus Ecclesiam Dei propter motiva rationi sufficientia.

Iesus Christus instituit Ecclesiam visibilem	32
Vera Christi Ecclesia est universalis et aeterna	33

VI

Vera Christi Ecclesia est apostolica	pag. 35
In vera Christi Ecclesia semper integra et pura fuit doctrina salutaris. Fidei unitas	36
In vera Dei Ecclesia ad integritatem et puritatem doctrinae salutaris atque unitatem fidei servandam institutum fuit sub- sidium supernaturale	38
In vera Christi Ecclesia institutum est magisterium altiori virtute infallibile	39
In vera Christi Ecclesia est Primatus iurisdictionis divinitus in- stitutus et Centrum unitatis	41
Vera Christi Ecclesia non alia est nisi Romana Catholica	43

V. Credendum est Ecclesiae eique creditur prop- ter motivum rationi sufficiens.

De regula credendorum	45
Proposita regula rationi convenientissima est	47
Summa eorum quae hucusque disputata sunt	48
De Mysticismo et Scepticismo, quatenus utrique aequae distant a recto disquisitionis genere	50

Pars altera.

Praemonenda.	57
----------------------	----

I. Ex tractatu de Deo.

De essentia Dei	59
De iustitia Dei, imprimis de iustitia vindicativa	61

II. Ex tractatu de mundo.

De fine creationis	68
------------------------------	----

III. Ex tractatu de homine.

De statu protoparentum quoad animam et ante et post lapsum . .	72
De peccato originali	75
De hominis lapsi viribus, imprimis de gratia homini necessaria ad fidem	81

Additamenta.

Corrigenda.

Pag.	1 lin.	12	pro verbis corrige nobis.
"	33	" 9	" discriptam corrige descriptam.
"	42	" 26	" dubituri corrige dubitari.
"	72	" 19	" quodam corrige quadam.

PROLEGOMENA.

Constitutio materiae pertractandae.

§. 1.

Credere in universum dicitur is, qui omnino assentitur, qui sine ulla dubitatione aliquid pro rato ac vero habet, cui de re aliqua omnino persuasum est. Sed illud, quod credere appellant, si vox accipitur sensu latiori, potest esse multiplex. Sic, ut alia mittamus hoc loco, credimus *Deum*, id est de *existentia Dei*, primae rerum visibilium causae eiusdemque summis perfectionibus praeditae, nobis persuasum est, credimus *factum revelationis divinae* per Iesum Christum; credimus *Deo* quae revelavit verbis; credimus *Ecclesiam Dei* a Iesu Christo institutam; credimus *Ecclesiae* in exponenda et interpretanda doctrina salutari divinitus tradita.

Et de his quidem credendi capitibus, quae ad Theologiam pertinent et generalia sunt, primum disserere pauca nobis propositum est; quo facto etiam singula quaedam ex Theologia Dogmatica speciali, prout videbitur, perlustrabimus. Dividitur igitur hic totus libellus

in duas partes, quarum una *generalis* est, altera *specialis*.

De argumentis seu motivis credendi in universum.

§. 2.

Priusquam vero ad rem ipsam progrediamur, breviter monendum est de *motivis credendi*. Nam ubi credimus aliquid, sane illud est maximi momenti, num credatur cum certitudine, id est sine periculo errandi. Jam quum ea res diiudicanda sit ex motivis credendi, ex causis ad credendum moventibus sive ex argumentis; quaeritur, qualia tandem debeant esse argumenta, ut errandi periculum in credendo effugiatur. Respondent omnes: argumenta debent esse *sufficientia, firma, satis valida, stricta* vel potius *stringentia*; quod ita interpretamur: debent ea vi praedita esse, ut hominem recte utentem ratione quasi obstringant, vincant sive convincant, ligent, neque opinantium more huc illuc ferri patiantur; ut credere, assentiri, persuasionem suscipere aut tenere secundum rectam rationem (rationabiliter) sit necessarium, non credere, recusare aut abiicere assensionem rectae rationi adversetur. Omnino igitur argumenta, cuiuscunque demum generis sint, si certitudinem pariant, debent aliquam cum ratione eiusque legibus connexionem habere, et quidem eam quam antea generatim significavimus*).

*) Argumenta quatenus pertinent ad *rationem*, dicuntur etiam *rationes*.

Nolumus tamen hoc ita intelligi, quasi argumenta ad credendum sufficientia non possint alia esse nisi *philosophica* s. *naturalia* et *interna*: immo possunt esse etiam *positiva* et *externa*, quandoquidem facile apparet etiam haec posse eum in modum connexa esse cum ratione, ut rationi omnino satisfaciant. Sic is, qui divinitus revelata credit propter auctoritatem divinam, quamvis res ipsas, quas firma mentis assensione ratas habet, ratione non perspiciat ideoque ad assentiendum non moveatur argumentis philosophicis; tamen, ut infra accuratius explanabitur, rectae rationi convenientissime credit, et argumentum sequitur, quo nullum potest ipsi rationi magis satisfacere.

Quatenus necessaria sit argumentorum sufficientium cognitio, ut certo credatur.

§. 3.

Ex ipsa definitione illius, quod credere dicitur, primum evidenter apparet fieri non posse, ut credamus, nisi *obiecti*, quod creditur aut credendum est, subsit aliqua *cognitio* sive *idea*, vel a nobismet ipsis comparata sine alterius institutione, vel ab alio nobiscum communicata. Ad hanc igitur obiecti cognitionem assensio et persuasio, in qua inest vis credendi, accedit, et accedit propter causas moventes s. argumenta. Iam quum ista argumenta possint esse diversi generis et diversae dignitatis (nam alia sufficientia et valida sunt, alia minus valida et infirma, alia prorsus vana et putida); facile

unusquisque concedet oportere, ut is, qui velit cum certitudine credere et evitare periculum errandi, *non plane ignarus sit argumentorum sufficientium, sed eorum notitia imbutus.* Ceterum haec notitia potest et ipsa esse plus minus perfecta omninoque diversissimos gradus admittit. Nam aliud profecto est *tantum quantum satis est* nosse argumenta ad credendum sufficientia, aliud in eorum vim et naturam connexionemque cum inter ea ipsa tum cum aliis veritatibus et principiis ita penetrasse, peculiari studio impenso, ut *accuratam de iis rationem reddere ad strictae scientiae leges possimus.* Posterius hoc requirimus tantum in *doctis* (nam in omnibus requirere absurdum foret:) et propterea doctorum hominum est *demonstrare*, id est argumentorum vim et efficaciam sufficientem ex omni parte explanare et quam fieri potest luculentissimam facere. Prius illud iure exoptatur in hominibus etiam *indoctis*, qui quum praediti sint sana ratione, veri rectique sensu, omnino et possunt et vero etiam debent, non utique ad strictae scientiae normam sed methodo populari ad diversam aetatem, ingenium, conditionem accommodata, a doctioribus ita institui, ut sentiant se credere sine errandi periculo, proinde ut motiva idonea saltem capitalia *tantum quantum satis est* addiscant et noscant. Sic populus, qui credit doctrinam Christianam, haud dubie nosse debet, hanc doctrinam a se credi et credendam esse, quia divinitus revelata sit; et quia Deus falli et fallere nescius sit; idem nosse debet, divinam doctrinae Christianae originem a

se credi et credendam esse, quia Iesus Christus ut Legatus Dei luculentis signis se approbaverit; et quae sunt alia generis eiusdem. Ita etiam populus, quamvis perfectiori scientia carens, eo modo credit, quo decet homines ratione praeditos: quippe sequitur motiva, quae sufficientia esse insitus quidam veri rectique sensus, id est ipsa sana ratio declarat, et quorum robur interiorumque cum rationis legibus coniunctionem in plena luce collocare, atque hoc modo prospicere, ne errores falsorum argumentorum fuco involuti irrepere possint, utilissimum negotium eorum est, qui ex professo in litterarum ac disciplinarum tractatione versantur. Non obstare autem huic nostrae sententiae celebratissimum illud et verissimum dictum: „nisi credideris, non intelliges,“ suo loco ostendemus.

PARS PRIMA,

I. Credimus

*Deum propter argumenta rationi
sufficientia et quidem naturalia.*

Brevis argumentorum expositio.

§. 4.

Res omnes, cum animatae tum inanimatae, quae mundi ambitu continentur et sub aspectum cadunt, hanc habent conditionem, ut una alterius vim excitantem efficientemque experiatur, ut ea, quae experta est vim alienam, certo quodam modo agere incipiat, aliam formam adsciscat, virtutem suam ex legibus insitis manifestam faciat quasque evolvat, perficiatur, aut etiam in deteriorem statum mutetur, dissolvatur, intereat. In quo quidem simul animadvertendum est eam rem, quae impellit atque exercet efficaciam suam, talem reperiri, ut ipsa quoque existimanda sit iam antea fuisse ad agendum aliunde excitata. Praeterea unum videmus ex altero simili nasci, gigni in eiusque succedere locum, quum illud, quod ori-

ginem dedit, ipsum pari successione iam antea ex alio superiori ortum fuisset. Quid tandem de his, quae constans testatur experientia, si de *possibilitate* eorum quaeritur, recta ratio iudicabit? Profecto id, quod agere, se perficere virtutemque suam declarare non potest nisi aliunde accepto impulsu atque adiumento, quod idem aliena vi potest mutari in peius, dissolvi ac deleri; quod ab alio descendit ex eoque trahit originem suam, non potest ullo modo esse causa sui: si esset, hoc ipso necessario foret per sese absolutum, in se perfectum et consummatum ab aeterno, immutabile, non admittens neque originem neque interitum. Numquid vero a rebus aliunde impulsis et mutatis, ad eas, quae dederunt impulsu mutationemque effecerunt, itemque ab his quae ortae sunt, ad eas, unde duxerunt originem, regressu faciendo illud assequemur unquam, quod rationi satisfacere possit, si tamen eae res, ad quas regrediendo pertigerimus, eandem cum iis, unde regressus factus est, naturam habeant? Ne hoc quidem, quamvis regressus in infinitum continetur. Ergo alterutrum necesse est: aut nullam esse causam sufficientem, ex qua vel possibilitas eorum, de quibus teste experientia nobis certissimum est, intelligi queat; aut esse causam a rebus visibilibus diversam, eamque primam et supremam sensu eminenti, ens a se et per se absolutum ab aeterno, non ab alio pendens, non alienis impulsibus obnoxium, non aliunde ortum, immutabile, rerum visibilium auctorem. At prius ex his duobus pugnat cum sana ratione, id est

pugnat cum lege theoretica rationi nostrae ingenerata. Est igitur secundum hanc legem necessario statuendum posterius.*) Praeterea facile intelligitur primae illi et supremae omnium causae, quam appellamus Deum, tribuendas esse eas proprietates, sine quibus nec procreare res visibiles potuit, neque talem constituere mundum, qualem videmus, tanto ordine, tanta pulchritudine ac partium convenientia cum in singulis tum in universo conspicuum; nam ista quoque omnia, quorum contemplatio in maximam nos admirationem rapit, non possunt ullo modo esse fortuita, id est sine causa sufficiente, et proinde conditorem mundi declarant esse summa et incomprehensibili potentia, intelligentia, sapientia praedi-

*) Insidet in nobis *lex theoretica* hanc habens vim, ut eorum, quae esse et certo quodam modo esse aut fieri iam cognitum certumque nobis est, causam quoque sufficientem extare necessario statuamus, id est ut talem causam necessario non tantum cogitemus informanda eius idea sed cogitatam, licet remotam a sensuum perceptione, etiam credamus et pro rata (reali) habeamus. Nimirum lex ista — *principium causale*, quod vocant — certitudinem parit obiectivam, non eam solum, quae dicitur subiectiva. Nam posito causam sufficientem, unde hoc illud sit aut fiat, omnino nullam extare vel nihil esse praeterquam cogitationem seu ideam: quid tandem efficietur? Scilicet illud ipsum, quod esse aut fieri credebatur, necessario iam pro vana umbra habendum erit: propterea quod sublata causa sufficienti ne poterit quidem esse, quippe omni destitutum fundamento, neque habens amplius, quo contineatur et fulciatur. Aut ergo res visibiles omnes, cum animatas tum inanimatas, nihil esse praeter vanas umbras dicemus, aut, si hoc absurdum est, ut certo est, non potest esse dubium, quin *revera* extet talis rerum visibilium causa invisibilis, qualem supra descripsimus.

tum. Et quoniam menti nostrae insita est lex practica inviolabilis, qua iubemur et ipsi sancte vivere, et in aliis, quantum possumus, sanctitatem iuvare, aliorumque etiam salutis, non qualicunque sed verae, quae consistere sine vitae sanctitate non potest atque ex hac ipsa sanctitate manat, pariter ac nostrae ipsorum verae salutis cum benevolentia et caritate prospicere; profecto, nisi tollatur lex illa inviolabilis ac plane fiat defectus a ratione, credere debemus nobisque habere persuasissimum etiam in Deo, mentis nostrae Conditoris inesse *similem* quandam legem sanctitatis et caritatis, eumque esse et sanctissimum et benevolentissimum; sed benevolentissimum eo modo, ut summa ipsius caritas, tot bonorum dispensatrix, cum sanctitate et sapientia omnino consentanea sit. Quodsi sanctissimus est Deus, certe etiam verissimus (veracissimus) est omninoque eas habet perfectiones morales, quae a sanctitate separari non possunt.

Esse igitur Deum, mundi Auctorem, naturalis rationis lumine cognoscitur certoque creditur ex argumentis philosophicis, vel si magis placet naturalibus, hoc est iis, quae suppeditantur ab ipsa natura rerum visibilium, a quibus cognitiones nostrae ordiuntur.

**Quid de eadem re senserint S. Augustinus
et S. Thomas.**

§. 5.

Et quanquam ea, quae breviter antea exposuimus, eiusmodi sunt, ut alienam requirere auctoritatem non

videantur: tamen non inutile erit consulere, quid de eodem argumento senserint alii viri, qui magnam doctrinae laudem tulerunt. Mittimus Philosophos cum Graecae tum Romanae antiquitatis, Socratem, Platonem, Aristotelem, Ciceronem, Senecam, alios, qui ex operibus intelligi Deum sive Supremum Numen communi consensu docent: ex ipsorum Christianorum numero inducemus Duumviros, mirifica et Philosophiae et Theologiae scientia pollentes. S. Augustinus *de Trinit.* lib. XV. cap. 4. haec habet: „omnis, quae nos circumstat, ad quam nos etiam pertinemus, universa ipsa rerum natura proclamat, habere se praestantissimum Conditorum, qui nobis mentem rationemque naturalem dedit, qua viventia non viventibus, sensu praedita non sentientibus, intelligentia non intelligentibus, immortalia mortalibus — — — — beata miseris praeferenda videamus.“ Eiusdem in tractatu in Ioh. 106. cap. 17. haec verba sunt: „Nam quod Deus dicitur universae creaturae, etiam omnibus gentibus, antequam in Christum crederent, non omni modo esse potuit hoc nomen ignotum. Haec enim est vis verae divinitatis, ut creaturae rationali iam ratione utenti non omnino ac penitus possit abscondi. Exceptis enim paucis, in quibus natura nimium depravata est, universum genus humanum Deum mundi huius fatetur Auctorem.“ Et S. Thomas, idem argumentum copiose et acutissime pertractans, minime is est, qui Dei existentiam contendat philosophicis argumentis non posse aut non debere demonstrari, sed eos qui ita statuunt, vel quia Deum esse per se notum

sit, vel ob alias rationes, diligenter ac solide refellit I. 1. Summ. Theol. Qu. 2. art. 2.; et contra Gentiles I. cap. 10 — 12. Inter alia haec monet: ex sola notione entis, quo perfectius aut maius cogitari nequeat, quae quidem notio sit in intellectu, non statim sequi veram huius entis existentiam; praeterea pro istius vitae conditione non intuendo ab intellectu cognosci Deum, sed intuendo cognosci eas tantummodo res, quae cadant sub sensus, ab his cognitionem nostram ordiri, ideoque illud, quod prius sit in rerum natura, posterius esse quoad nos, id est quoad nostram cognitionem; esse igitur necessum, ut Dei existentia via demonstrandi probetur, idque fieri per conclusionem ab effectis cognitis ad causam efficientem. „Duplex, inquit in Summa Theol. l. c., est demonstratio. *Una*, quae est per causam et dicitur propter quid, et haec est per priora simpliciter. *Alia* est per effectum et dicitur demonstratio quia, et haec est per ea, quae sunt priora quoad nos. Cum enim effectus aliquis nobis est manifestior, quam sua causa, per effectum procedimus ad cognitionem causae: ex quolibet autem effectu potest demonstrari propriam causam eius esse, si tamen eius effectus sint magis noti quoad nos, quia cum effectus dependeant a causa, posito effectu, necesse est causam praexistere. Unde *Deum esse secundum quod non est per se notum, quoad nos demonstrabile est per effectus nobis notos.*“ Et contra Gentiles lib. I. cap. 12.: „Patet ex hoc, quod, etsi Deus sensibilia omnia et sensum excedat, eius tamen effectus,

ex quibus demonstratio sumitur ad probandum Deum esse, sensibiles sunt; et sic nostrae cognitionis origo in sensu est, etiam de his, quae sensum excedunt.“ Ibidem cap. 3: „Ducitur ex sensibilibus intellectus in divinam cognitionem, ut cognoscat de Deo quia est et alia huiusmodi, quae oportet attribui primo principio.“ Similia aliis locis leguntur. Non attinet ipsa argumenta, quibus Dei existentiam evincit Doctor Angelicus, accuratius proponere; id unum animadvertimus, haec argumenta eo redire omnia, ut apertum faciant, nisi Deus sit, earum rerum, quae effectae sunt et sensibus nostris obiiciuntur, non fore causam ullam sufficientem. Quam imperiosum sit argumentum pro existentia Dei ductum a conditione mundi aspectabilis, ipse etiam Voltaerius sensit, sui temporis atheis ita respondens:

Le monde m'embarasse, et ie ne peux pas songer
Qu'un horologe si beau soit sans son horologer.

Quamvis igitur stultus sit, qui negat Deum esse aut ipsum mundum statuit Deum, retento nomine, re abiecta; tamen quaerere cum D. Thoma et aliis, num sit Deus, diligenter investigare et explicare modum, quo ratio nostra a rebus visibilibus ad hoc adducatur, ut ideam Dei informet et obiectum huius ideae pro rato habeat, solidis argumentis refutare atheos et in luce collocare, quam a rectae rationis via deflectant, id profecto non modo non vituperandum est, sed vel maxime et Philosophos et Theologos decet. Atque hoc magis etiam elucebit ex iis, quae nunc dicturi sumus.

An sit articulus fidei esse Deum, et quid iudicandum de iis, qui negant esse argumenta naturalia rationi sufficientia ad probandam Dei existentiam.

§. 6.

Enimvero aliud est credere *Deum*, id est *existentiam Dei*, aliud credere *Deo*. Fieri autem non potest ex legibus psychologicis, ut credamus Deo, ut divina auctoritas nobis sit pro motivo credendi, nisi de existentia Dei certum nobis atque persuasum sit. Iam quum omnes fidei articuli, qui dicuntur, eam vim habeant, ut adiungenda assensio sit propter auctoritatem divinam; sponte sequitur propositionem hanc: est Deus, non esse proprie annumerandam fidei articulis (obiectis), sed esse *veritatem praevidiam*, etsi talem omnino, ut ea negata simul cuncti fidei articuli necessario tollantur. Quocirca D. Thomas l. c. etiam haec habet: „Dicendum, quod Deum esse et alia huiusmodi, quae per rationem naturalem nota possunt esse de Deo, ut dicitur Rom. 1., non sunt articuli fidei, sed praeambula ad articulos. Sic enim fides praesupponit cognitionem naturalem, sicut gratia naturam et ut perfectio perfectibile.“ Et Holdenius, vir clarissimus, in *Divinae Fidei Analysis* Lib. II., cap. 2. sic ait: „Iuxta sermonis et vocabulorum proprietatem, *Deum esse* praeambulum potius est ad divinam et catholicam fidem, quam fidei divinae articulus. Impossibile enim est alicui veritati assensum praebere ob revelantis Dei auctoritatem, nisi Deum esse prius supponitur. Nec possumus huic veritati adhaerere: *Deus est*, propterea

quod Deus hoc revelavit. Hi etenim termini sese mutuo destruunt. Praesupponimus igitur tanquam lumine naturali notissimum et evidentissimis argumentis et rationalibus stabilitum ad primum symboli articulum *Deum esse* seu *esse primam causam*.“

His expositis luculentius etiam intelligitur, quam male consulant Theologiae positivae, qui naturalem Theologiam penitus tollunt, qui abstinendum esse praecipiunt ab omni studio, quod ad demonstrandam Dei existentiam pertineat, qui nescio quid periculi timentes, si *aliquid* saltem tribuatur rationi, rationem *nihil* amplius valere dicunt ad Dei rerumque divinarum cognitionem. Praeterea his accidit, ut singularem in modum secum ipsi pugnare deprehendantur. Nam quum sine ulla haesitatione assentiendum esse contendat s. litterarum effatis: cur haesitant in eo assentiri, quod contra ipsorum principium s. litterae affirmant, posse Deum et perfectiones divinas naturali rationis lumine ex operibus certo cognosci? „Invisibilia enim Dei, ut ait Apostolus ad Rom. I., 20., a creatura mundi per ea, quae facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius virtus et divinitas, ita ut sint inexcusabiles.“ Idem dissertissimis verbis traditur lib. Sapientiae cap. 13.; idem omnibus locis, qui Dei magnificentiam, potentiam, sapientiam, alias virtutes e mundo elucere dicunt.

Nota. Sacra Scriptura etiamsi ubique sumit, ut sane debet, esse Deum; tamen eo rationi nostrae etiam adiumentum praebet, quod *viam monstrat*, qua ad cognoscendam et creden-

dam Dei existentiam adducamur. Sed monstrat eodem viam, quam ab initio indicavimus, ut patet ex locis modo ante allatis. Ergo is, qui negat posse Deum invisibilem eiusque virtutes ex rebus visibilibus a ratione certo cognosci, s. litterarum auctoritati adversatur. At hoc tamen iudicare non licet de eo, qui aliis argumentis a s. Scriptura non indicatis, vim probantem inesse negat. Sic D. Thomas quum I., 1. Summ. Theol. Qu. 2., art. 1. et contra Gentil. lib. I., cap. 11. reprobet argumentum ontologicum, (non appellato tamen inventoris nomine,) idcirco non iudicandus est deficere a s. litteris.

II. Credimus

factum revelationis divinae per Iesum Christum propter argumenta rationi sufficientia.

Intelligitur hic revelatio non naturalis sed supernaturalis.

§. 7.

Distinguunt revelationem divinam *naturalem* et *supernaturalem*. Et de priori quidem non est, quod amplius disseratur. Nam quum Deus a creatura mundi per ea, quae facta sunt, per rerum et animatarum et inanimatarum naturam, quae communiter omnibus ad contemplandum et admirandum proposita est, rationi nostrae sese manifestum fecerit et continuo manifestum faciat; ex eo constat revera esse revelationem divinam naturalem,

omnium hominum, qui usum rationis habent, communem. Praeter hanc credimus etiam revelationem supernaturalem, idque certo et sine errandi periculo fieri propter argumenta rationi sufficientia nunc breviter demonstrare aggredimur. Revelatio supernaturalis eadem plerumque *simpliciter et sensu eminenti* appellatur *revelatio*. Intelligimus autem hoc nomine eam revelationem, quae non a creatura mundi per rerum naturam et secundum naturae ordinem, sed *praeter* hunc ordinem, modo supernaturali, aetatum decursu et postremum quidem, quum plenitudo temporum venisset, per I. Christum facta et *peculiaribus signis* comprobata sit; qua quidem Deus ad salutem generis humani cum rursus multas veritates naturales ad caelestia spectantes nobiscum communicaverit, tum alia altiora, eaque gravissima et cum salute hominum vel maxime coniuncta patefecerit.

Supernaturali revelatione genus humanum indiget.

§. 8.

Et vero supernaturalem revelationem generi humano utilissimam, immo necessariam et fuisse et esse, tam est in promptu, tam etiam dilucide a multis expositum, ut res vix ulla disputatione egere videatur. Insidet in omnibus aliquid a natura, quod fini altiori nobis proposito vehementer contrarium est, quod veri et falsi, honesti et inhonesti cognitionem facile turbat aut iudicium antevertit, quod nobiliores animi sensus debilitat aut extinguit, pravas commotiones excitat iisque praecipuam

vim addit, quod voluntatem a caelestibus retrahit, ad terrestria convertit eamque ad sensuum voluptates proclivem facit, in peccata inducit, ad prosequenda ea, quae turpia sunt, compellit. Frustra est negare velle hanc naturalem generis humani conditionem, quae nimium sane incurrit in oculos, quam eandem luctuosissimis vocibus gravissimi quique omnium aetatum viri professi sunt*). Nonne igitur miserrimos homines dicemus, nisi divinitus multiplici eorum infirmitati succurratur? nonne miserrimos dicemus, nisi imprimis divinitus ac proinde infallibili auctoritate certiores fiant de redemptione ex peccatis, de satisfactione pro culpa ex peccatis contracta, de spe veniae

*) Huiusmodi testimonia et querelae magno numero reperiuntur. Sic ex veteribus Seneca de Ira III, 26: „Haec, inquit, per totum genus humanum vulgata sunt. Omnes inconsulti et improvidi sumus, omnes incerti, queruli, ambitiosi. Quid lenioribus verbis ulcus publicum abscondo? omnes mali sumus. Quidquid itaque in alio reprehenditur, id unusquisque in suo sinu inveniet.“ Similia ibidem II, 7. Et Cicero Tusculan. Qu. III, I. ita conqueritur: „simul atque editi in lucem et suscepti sumus, in omni continuo pravitate et in summa opinionum perversitate versamur: ut paene cum lacte nutricis errorem suxisse videamur.“ Idem de Republ. III. hominem dicit: „non ut a matre, sed ut a noverca editum esse in vitam — — — animo pronum ad libidines.“ Notissimum est et tanquam in proverbium abiit illud: „video meliora proboque, deteriora sequor,“ item illud: „Nitimur in vetitum semper cupimusque negata.“ E Graecis, ut alia praetermittamus, huc referenda est Platonis in Phaetro bellissima illa fabula de binis equis et auriga, sub imagine repraesentans rationem, appetitum (concupiscentiam) et voluntatem. Quippe unus equorum natura sua nobilis est, modestus, pudicus, ordinis amans; alter immodestus, impudicus, effraenatus, in omnem licentiam effusus, ad pessima quaeque ruens; unde fit, ut aurigae difficillimum sit rectum cursum tenere.

impetrandae et ad vitam aeternam cum Deo degendam perveniendi; de subsidiis altioribus, quorum usu finem nobis propositum assequi possimus, de aliis rebus, ad quarum certam cognitionem sola ratio pertingere non potest, quaeque tamen eiusmodi sunt, ut sine certa earum cognitione sublata sit omnis vitae tranquillitas? Ipsae veritates naturales ad caelestia spectantes et scitu necessariae, quas Philosophi non sine magno labore investigarunt, quam facile, praesertim pravis animi affectibus cupiditatibusque excitatis, denuo eliduntur, obscurantur atque vigorem amittunt suum? quam parum etiam sola Philosophorum auctoritas eo valet, ut istae veritates a rudioribus, qui ipsi rationes satis perspicere non possunt, sine ulla dubitatione excipiantur, exceptae teneantur et ab erroribus purae conserventur? Rectissime igitur D. Thomas I., 2. Summ Theol. Qu. 1. art. 1.: „Ad ea etiam, quae de Deo ratione humana investigari possunt, necessarium fuit, hominem instrui revelatione divina: quia veritas de Deo per rationem investigata *a paucis et per longum tempus et cum admistione multorum errorum* homini proveniret: a cuius tamen veritatis cognitione dependet tota hominis salus, quae in Deo est. Ut igitur salus hominibus et convenientius et certius proveniat, necessarium fuit, quod de divinis per divinam revelationem instruerentur. Necessarium igitur fuit, praeter philosophicas disciplinas, quae per rationem investigantur, sacram doctrinam per revelationem haberi.“ Et Catechismus Romanus P. I. cap. 2. Quaest. 6.: „Magna

et praeclara haec sunt, quae de Dei natura sacrorum librorum auctoritati consentanea et consequentia ex rerum effectarum investigatione Philosophi cognoverunt: quam in eo etiam caelestis doctrinae necessitatem cognoscimus, si animadvertamus, fidem non solum hoc praestare, quemadmodum supra dictum est, ut, quae viri tantum sapientes longo studio consequuti sunt, ea rudibus statim pateant, atque in promptu sint, verum ut rerum notitia, quae fidei disciplina comparatur, multo certior atque ab omni errore purior in mentibus nostris insideat, quam, si eas ipsas res, humanae scientiae rationibus comprehensas, animus intelligeret.“

Sitne indigentia illa per se sola argumentum sufficiens ad factum revelationis probandum.

§. 9.

Numquid ergo Deus, rerum naturae Conditor et Moderator, qui certe potuit praeter naturae ordinem se revelare *), reapse nobis largitus est illud lumen atque illud auxilium, quo maxime indigemus? Id factum esse sine ulla dubitatione credimus: at quaeritur hoc loco de argumentis, quibus ad credendum moveamur. Numquid fortasse factum revelationis ex sola indigentia nostra vel potius ex *bonitate Dei*, ratione huius nostrae indigentiae

*) Mittimus demonstrare revelationis supernaturalis possibilitatem, de qua recti sensus non dubitat. Quod si qui hanc possibilitatem impugnant argumentis philosophicis, utique Theologorum est eiusmodi impugnationes melioribus argumentis philosophicis refutare.

habita, certo concludi potest? Respondemus: habeat ista conclusio verisimilitudinem quamlibet magnam, faciat nos maxime propensos, ut credamus id de quo hic agimus: nihilominus argumentum ex bonitate divina ductum, etsi minime spernendum est, per se solum non videtur ea vi praeditum esse, ut omnino convincat, obstringat, *plenam certitudinem* pariat. Nam agitur de facto revelationis, quo quidem ipso profundiora Dei consilia nobis palam fiant: ratio autem nostra non tanta valet intelligendi facultate, neque eam habet divinitatis mensuram, ut sola possit perspicere aeterna Dei consilia et tanquam a priori concludendo ex proprietatibus divinis certo cognoscere, quid *postulent* sensu *positivo* istae proprietates cum gradu tum etiam qualitate differentes a perfectionibus mentis humanae similiter cognominatis: „Quae Dei sunt (profunda Dei), nemo cognovit nisi Spiritus Dei, et cui Deus revelavit,“ ut ait Apostolus I. Cor. 2, 10—11. Necesse est igitur, ut alia argumenta accedant eaque *historica* et *positiva* (id enim ipsius rei natura postulat), posita tum in persona eius qui tradidit, tum in aliis quibuscunque signis cum doctrina eiusque auctore sive immediate sive mediate coniunctis.

Nota. Opponat quisquam: ex Logicorum canone valet argumentatio a *necessitate* ad *esse*; ergo quum necessaria sit revelatio, inde sequitur revera esse revelationem. Sed animadvertendum est per *necessitatem* revelationis hic intelligi nihil aliud nisi *indigentiam*; quum in illo Logicorum canone vox necessitatis accipiatur alia significatione. Equidem assentimur iis, quae habet Liebermannus Inst. Theol. Tom. I. Part. I.

cap. 1. §. 3. (pag. 111 ex edit. 2.): „Posita hypothese, quod Deus hominem ad statum supernaturalem creaverit, eumque, quum ab eo statu prolapsus fuerit, erigere et ad pristinam dignitatem denuo elevare voluerit; necessarium utique fuit novum et supernaturalem rerum ordinem instituere:“ verum tamen ex hac necessitate, quae est necessitas mediæ ad finem, quoniam annexa est conditioni: elevationem lapsi generis humani ut finem fuisse in Dei voluntate positam, non colligi potest factum revelationis, nisi prius de eo constet, conditionem illam reapse habere locum. Ita vero disputatio redit ad quaestionem: num existentia huius ipsius conditionis, nempe vera voluntas Dei homines lapsos erigendi et ad pristinam dignitatem elevandi, ex eo, quod nos tali elevatione, ac proinde etiam revelatione supernaturali indigemus, propter bonitatem Dei tanquam a priori certo concludi queat. Jam ad hanc quaestionem idem erit responsum, quod supra dedimus. Atque hoc sensisse videtur etiam Liebermannus, quum alibi (pag. 130) ita scribat: „Omnia argumenta, quae a priori sumuntur, non sunt eius naturae, ut revelationis necessitatem omnimodam probent, ita ut ex iis stricte ad eius existentiam concludi possit.“ — Sed dato ex indigentia nostra vel potius ex bonitate Dei, ratione huius nostrae indigentiae habita, posse cum plena certitudine in universum concludi revelationis supernaturalis existentiam: tamen restat ut quaeratur, quatenus sit et ubi sit haec revelatio vere divinitus data; cui quidem quaestioni aperte satisfieri nequit nisi eiusmodi argumentis, qualia requiri supra a nobis commemoratum est.

Alia argumenta, quibus factum revelationis supernaturalis per I. Christum sufficienter probatur.

§. 10.

Et in promptu sunt alia argumenta, quae ubi sincera

mente perpenduntur, illud efficere debent, ut nobis omnino persuasum fiat vel suscepta persuasio firmetur, revera Deum aetatum decursu, et postremum quidem quum plenitudo temporum venisset, per Iesum Christum sese revelasse hominibus eorumque indigentiae misericorditer subvenisse. Nos quidem hoc loco ex istis argumentis, quae amplissimam dicendi materiam praebent et diligenter a multis Theologis exposita sunt, ea depromemus et breviter illustrabimus, quae consilio nostro satisfacere videntur.

Doctrina christiana, quae ipsa est factum externum, si ad vim et naturam eius spectamus, adeo praestans est, ut nihil praestantius excogitari possit. Quam multae sunt quaestiones gravissimae et iam antiquitus a Philosophis in varias partes pertractatae,*) quibus plane novam et inexpectatam lucem doctrina a I. Christo tradita aut ab eo confirmata affundit? Quam admirabilem et sapientiae benignitatisque divinae plenam oeconomiam salutarem nobis ante oculo ponit? quae quidem oeconomia salutaris etsi solius rationis nostrae limites excedit, tamen maximopere rationi probatur. Quam idonea est ad animos nostros conscientia culpae graviter oppressos denuo erigendos et ad spem veniae adducendos? Quanto vigore praedita est ad affectiones cordis purgandas, ad voluntatem nostram roborandam atque impellendam, ut spretis

*) Ex eo genere est quaestio de origine mali, item de causa innatae propensionis ad sensuum voluptates et inhonesta, et plures aliae.

sensuum voluptatibus bonisque caducis aeterna bona anhelemus, ut veri omnisque honestatis studium sequamur, ut aliorum salutem pariter ac nostram ipsorum procuremus, ut Deum summa reverentia, pietate, amore prosequamur, Deo nos unice tradamus, ad Dei perfectissimi similitudinem totos nos informare studeamus? Vere dici potest doctrinam Christianam, quae cum altissima scientia, cum summa magnificentia et sublimitate summam simplicitatem coniungit totiusque generis humani indigentiae convenientissima est, tamquam splendidissimam lucem in terris apparuisse ac talem omnino esse, ut, si ad veras virtutes respicimus, cum ea comparari non possint systemata Philosophorum. Atque hanc tam singularem doctrinae Christianae praestantiam omnes homines, cum docti tum indocti, dummodo sincera mente sint, non possunt non sentire, quemadmodum illi de quibus scriptum est in s. litteris, „admirabantur super doctrina eius.“ Quid ergo de huius doctrinae origine iudicabimus? utrum humanam esse, an divinitus traditam dicemus? De hac re ut tollatur, quidquid dubitationis residere queat, ante omnia audire oportet ipsius I. Christi testimonium, considerare ea, quae ad huius dignitatem testimonii pertinent, circumspicere etiam facta a I. Christo patrata et quaerere de causa efficiente in his factis conspicua. Quid igitur I. Christus, qui quum non sedisset in scholis, tam praestantem, tam salutarem et totius generis humani indigentiae convenientem doctrinam tradidit, quem eundem ut summa intelligentia ita summa vitae integritate et

sanctitate excelluisse omnia luculentissime demonstrant, quid ipse testatus est de se et de sua doctrina? Saepe-numero doctrinam suam disertissimis verbis profitetur non esse humanam sed vere *divinam et a Deo acceptam*, seque ipsum annuntiat *Legatum Dei*, qui venerit in hunc mundum, ut tenebras pelleret, spem deiectam erigeret, a servitute peccati nos liberaret, denique ut ea omnia praestaret, quorum indigentissimum et fuisse et esse genus humanum fateri debemus omnes (Ioh. VII., 16.; VIII., 26.; XII., 49. et passim). Huic testimonio, non sane allegorice sed proprie interpretando, si fidem denegaveris, dicendum erit I. Christum fuisse aut hominem fanaticum, insano quodam furore abreptum, aut impiissimum, turpissimis mendaciis astute utentem suiue studiosissimum impostorem: quod utrumque tamen vel suspicari maxime prohibet recta ratio, quandoquidem utrumque cum tota doctrina Christiana, summae sapientiae ac divini spiritus plenissima, cum tota etiam vita I. Christi maximopere pugnat*). Rectissime igitur Iesus, quum apud Ioh. VII., 16. testatus esset altiorem doctrinae suae originem: „mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me,“ ut sibi testanti crederetur, postulare potuit his rationibus adiectis v. 17—18.: „siquis voluerit voluntatem eius facere, cognoscet de doctrina, utrum ex Deo sit, an

*) Ingeniose Fridericus Schlegelius iis, qui I. Christum volunt fuisse summum hominem ad instar Socratis, aliquo loco respondet his verbis gravissimis, „I. Christus aut multo maior fuit Socrate, aut ne Socrates quidem.“

ego a me ipso loquar. Qui a semet ipso loquitur, gloriam propriam quaerit: qui autem quaerit gloriam eius, qui misit eum, hic verax est et iniustitia in illo non est.“ Quasi dixerit, considerate doctrinam meam, nonne vosmet ipsi, si Deum quaeritis sicut oportet, fateri debetis eam huiusmodi esse, ut ad Deum animos vestros convertat ac divinum ingenium spiret? Considerate totam vitam meam, nonne vosmet ipsi, si candidi estis, fateri debetis, ab omni vana ambitione et ostentatione me esse alienissimum, non mei sed solius gloriae divinae studiosum, ideoque a fraude et mendaciis, a quibus abhorret Deus, et me ipsum esse abhorrentem? Quid ergo habetis, si sanum iudicium sequimini, quod testimonio meo diffidatis*)? Praeterea vero I. Christus hoc suum testimonium, per se fide dignissimum, non

*) Quam integer et sanctus, quam alienus ab omni fraude fuerit I. Christus, huius rei singulare quoddam argumentum afferre videtur ipse Iudas Iscariotes. Quid enim? si vel in levissimam fraudis suspicionem cadere Iesus potuisset, nonne Iudas, tam diu conversatus cum Magistro, postquam eius proditor factus fuerat, aliquam suspicandi causam explorasset, ut proditoris facinus et coram aliis et coram sui ipsius conscientia quodammodo excusaret? At nullam causam, immo ne levissimam quidem eius speciem, explorare potuit. Hinc poenitentia ductus, quemadmodum est apud Matth. XXVII, 3 ss., pecuniam acceptam retulit Principibus sacerdotum et Senioribus, putans fortasse ita se quodammodo solutum iri a crimine commisso. Quum autem Principes et sacerdotes ad verba proditoris: „Peccavi, tradens sanguinem iustum“ respondissent: „Quid ad nos? tu videris;“ ibi tum Iudas turpissimi facinoris conscientia oppressus „proiectis argenteis in templo recessit, et abiens laqueo se suspendit.“

solum mortis sigillo confirmavit, sed etiam, id quod maximi momenti est, innumerabilibus cum *scientiae* tum *potentiae* prodigiis, quae patravit, ubicunque dabatur occasio, patravit autem non ad vani ostentatoris speciem, sed ut afflictis hominibus solatium et opem afferret Dei-que nomen clarificaret; quae quidem prodigia si solius naturae viribus, non virtute divina naturae viribus altiore easdemque ad liberae voluntatis nutum moderante effecta esse contendere vellemus, rursus necesse foret, sanae rationis iudicium certissimasque vitae leges ad constantem naturae ordinem accommodatas deserere. Rectissime igitur Iesus discipulis, quos miserat Iohannes interrogatum: „Tu es, qui venturus est, an alium exspectamus?“ ita respondere potuit Luc. VII., 22. et Matth. XI., 5.: „Euntes renuntiate Iohanni, quae audistis et vidistis; quia caeci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt (pauperes evangelizantur).“ Rectissime eos, qui ipsius testimonio, fide licet dignissimo per se, credere recusabant, graviter admonet, ut saltem operibus credant, luculentis divinae efficaciae signis: „Loquor vobis, et non creditis: opera, quae ego facio in nomine patris mei, haec testimonium perhibent de me,“ Ioh. X., 25. Et paullo post: „si mihi non vultis credere, operibus credite.“ — Ex his argumentis, quibus alia, si videbitur, adiungi possunt, ut prophetiae futurum I. Christi adventum praenuntiantes, prodigia ab Apostolis in nomine Iesu patrata, ex his igitur argumentis efficitur, ut *factum revelationis divinae su-*

pernaturalis non temere aut leviter sed rationi convenienter et cum certitudine credamus.

Nota. Proposita argumentatio aperte pro *fundamento* habet *veritatem historicam* doctrinae christianae, vitae et prodigiorum I. Christi; quare Theologis incumbit etiam hanc veritatem historicam, quam nos quidem sumpsimus, idoneis argumentis demonstrare.

Sitne factum revelationis ipsum annumerandum fidei divinae articulis, et quid iudicandum de iis, qui negant posse hoc factum propositis argumentis probari.

§. 11.

Quemadmodum supra (§. 6.) vidimus aliud esse credere Deum, aliud credere Deo; ita non minus differunt duo haec; credere *factum revelationis* et credere *veritatem eorum, quae hoc ipso facto revelata sunt*. Unde apparet etiam hanc propositionem: facta est revelatio (supernaturalis); si accurate loquimur, non tam annumerandam esse fidei divinae articulis (obiectis), in quibus verbum Dei sive auctoritas divina pro unico credendi motivo est, sed esse veritatem his fidei articulis *praeviam* seu *praeambulam*, etsi rursus *talem, ut ea negata simul omnes fidei articuli necessario tollantur*. Omnino mens nostra ita comparata est, ut credendi actus *propter verbum Dei* adhibendus in nobis haudquam nosci possit, nisi sub his duabus *praevis* conditionibus: primum ut *esse Deum* nobis persuasum sit; deinde ut certum exploratumque habeamus *revelationem*

aliquam, quae se divinitus traditam profitetur, reapse *Deum habere auctorem*. Quo circa etiam in s. literis, ubi de existentia Dei sermo est, non provocatur ad verbum Dei*), sed ad *res visibiles*, ad *opera naturalia*, quibus existentiam suam Deus tanquam opifex rationi nostrae manifestam faciat. Deinde vero ubi in s. literis agitur de *facto revelationis*, provocatur ad argumenta supra proposita, inprimis ad *opera admirabilia a Iesu Christo patrata*, quae quidem eiusmodi sint, ut peculiarem I. Christi missionem divinam, altioremq; doctrinae ab eo traditae originem rationi declarent**). Numquid ergo illi qui ex his argumentis negant posse aut debere factum revelationis recto rationis usu probari, existimandi sunt bene consulere Theologiae Christianae? Res ipsa loquitur, et praeterea iisdem accidit, ut apertissimis s. litterarum effatis adversentur.

*) Nempe sic, quasi propositio haec: est Deus, propterea credenda sit, quia dixerit Deus.

**) Per se lucet, iisdem prodigiis et signis, quae factum revelationis supernaturalis divinae probant, simul etiam *existentiam Dei* et virtutes divinas denuo probari, id est existentiam alicuius entis invisibilis, quod rerum natura superius sit, quodque et scientia sua omnia, etiam absconditissima complectatur, et potentia sua imperet ipsi naturae eamque solo verbo, sola voluntatis actione moderetur. Itaque praeter eam viam, qua ab initio diximus rationem nostram eo duci, ut Deum esse cognoscat certoque credat, hic aliam viam apertam videmus. Ceterum cognitio Dei, quae hac via paratur, item paratur per conclusionem ab effectis visibilibus ad causam efficientem invisibilem: quanquam effecta visibilia, quae hic suppeditant argumentum probandi, *non-naturalia* sunt, non ea, quae secundum naturae ordinem sensibus nostris obiciuntur.

III. Credimus

Deo, quae revelavit propter argumentum rationi sufficiens.

Brevis expositio huius argumenti.

§. 12.

Quodsi de facto revelationis divinae per I. Christum ideoque etiam de divina doctrinae Christianae origine nobis persuasum esse debet; non sane difficile est respondere ad quaestionem: quid statuendum sit de interna huius doctrinae veritate? Est autem ea quaestio una eademque cum altera hac: an oporteat nos credere *Deo* quae revelavit! Enimvero quum Deus sit *summa Ratio, intelligentissimus et verissimus, fallere et falli nescius*, sponte sequitur ea omnia, quae nobis per I. Christum tradita sunt, etiamsi nostrae rationis perspicientiam excedant, tamen rationi convenientissime sine ulla haesitatione credenda et pro ratis habenda esse *propter infallibilem auctoritatem divinam*. Praeclare in hanc rem Catechismus Rom. P. I. cap. 2. qu. 2.: „Neque vero existimare quisquam debet, fidei notitiam minus certam esse, quod ea non cernantur, quae nobis credenda fides proponit; etenim divinum lumen, quo ea percipimus, tametsi rebus perspicuitatem non afferat, nos tamen de his dubitare non sinit.“ Et ibidem qu. 10.: „Dei oraculis non assentiri extremae stultitiae atque miseriae est.“

Articuli fidei unde habeant certitudinem suam.**§. 13.**

Quot sunt effata, quibus hoc illud distincte et separatim ab alio nobis divinitus revelatum est per I. Christum, tot sunt *articuli fidei*, nempe illius, quae quum obiecta credendi petat ex revelatione per Christum facta, dicitur *revelata* et *christiana*, quaeque eadem est *divina*, propterea quod adhibetur Deo falli et fallere nescio. Haec igitur fides et singuli quique eius articuli, quibus dogmata respondent, *certitudinem* suam non ex eo habent, quod nostrae rationis vi res ipsas divinitus revelatas perspiciamus ac penetremus, sed *unice a Dei auctoritate*, quae movere nos debet, ut ab eo revelata credamus, etiamsi non perspiciamus. Nam quum Deus sit omnium rerum nostraeque etiam tam imbecillae rationis principium et conditor, sua intelligentia omnia penetrans, idemque sanctus et verax, profecto ipsius auctoritas non potest ullo modo pendere a nostra ratione, sed eam autecedit eaque longe superior est, ut nolle assentiri Deo revelanti, nisi res ipsas revelatas perspexeris, ipsi rationi vehementissime adversetur, sitque non modo summae stultitiae sed etiam superbiae intolerabilis.

Nota. Constat inter omnes Theologos Christianos esse dogmata *mixta*, sub quo nomine intelligunt veritates — ut doctrinam de unitate Dei, de immortalitate animi — quae supernaturali modo divinitus revelatae sunt, et simul ex argumentis naturalibus s. philosophicis probantur aut saltem possunt probari, licet non ab omnibus satis perspiciantur. Huiusmodi

igitur veritates et in Philosophia et in Theologia Christiana pertractandae sunt, diverso tamen modo. „Nihil enim, ut ait D. Thomas. I., 1. Summ. Theol. qu. 1. art. 1., prohibet de iisdem, quibus philosophicae disciplinae tractant, secundum quod sunt cognoscibilia lumine naturalis rationis, etiam aliam scientiam tractare, secundum quod cognoscuntur lumine divinae revelationis.“ Per se autem lucet, etiam illas veritates, quatenus *revelatae* et proinde articuli fidei divinae sunt, certitudinem suam unice habere ab auctoritate Dei revelantis. Et vero utilissimum, immo necessarium fuisse, ut Deus huiusmodi veritates, quae per se quidem et sensu absoluto non excedunt humanae rationis limites, etiam supernaturali modo nobis revelaret atque infallibili auctoritate sua confirmaret, de eo iam supra est a nobis expositum. Quippe infallibilis auctoritas divina et propriae intelligentiae defectum, qui praecipue apud homines indoctos viget, ubique compensat, et illud efficere debet, ut dubitationes, siquae ab irritata concupiscentia unde unde ingerantur, tanquam vanae umbrae evanescant.

De Rationalismo s. Naturalismo et Supernaturalismo.

§. 14.

Ex iis quae hucusque explanata sunt, sponte efficitur, quid sit de Rationalismo et de Supernaturalismo iudicandum. Quippe *Rationalismus*, qui naturalem tantum revelationem divinam admittit, ex quo etiam *Naturalismus* appellatur, qui omnem iustam persuasionem ad ea restringit, quae rationis lumine ex argumentis philosophicis perspicui possint aut perspicui posse videantur, qui propterea doctrinam Christianam non pro divina habet sed

pro humana, quam pariter ac Philosophorum quorumlibet sententias aestimare oporteat, hic igitur Rationalismus revera adservatur rationi et eatenus *Irrationalismus* dicendus est. Contra *Supernaturalismus*, qui praeter naturalem revelationem etiam supernaturalem agnoscit resque omnes divinitus per Iesum Christum revelatas, aut ab eo confirmatas, quamvis ipsae non perspiciantur, firmissime credendas esse statuit propter auctoritatem divinam, neque tollit veritates naturales, neque nimium coercet rationem, sed vel inprimis rectae rationi consentaneus est.

IV. Credimus Ecclesiam Dei propter motiva rationi sufficientia.

Iesus Christus instituit Ecclesiam visibilem.

§. 15.

Agimus hoc loco non cum iis, qui Rationalismo addicti sunt, sed cum iis potius, qui, quod convenit rectae rationi, doctrinam Christianam, sive scriptis sive ore tradita ad nos pervenit, agnoscunt pro voce divina, cui et credendum sit sine ulla dubitatione, ubi vel fuisse vel esse vel fore aliquid enuntiat, et obtemperandum voluntate promptissima, ubi religionis morumque praecepta

tradit. Inter hos igitur, dum vel solam s. scripturam inspiciant, neque a planissimis interpretandi regulis se abdicare velint, in universum non potest ullo modo dubium esse, quin *I. Christus in hac terra ad salutem generis humani instituerit Ecclesiam visibilem, non humana sed divina auctoritate sancitam, in qua tum magistri et antistites tum discentes et subditi essent.* Atque hanc Ecclesiam, hanc fidelium Christi societatem toties nominatam et discriptam in s. litteris, accommodate ad captum humanum etiam sub variis imaginibus proponi, ac modo corpus Christi, modo gregem ovium Christi, modo domum sive familiam, modo aedificium Dei appellari satis notum est.

Sed possunt in hoc genere multa alia quaeri, diligenter sane a Theologis explicanda, ex quibus nos praecipua quaedam capita paucis complectemur.

Vera Christi Ecclesia est universalis et aeterna.

§. 16.

Et primum quidem animadvertendum est veram Christi Ecclesiam esse *universalem (catholicam)*. Id eam vim habet, ut pertineat ad omnes gentes (Matth. XXVIII. 19 — 20; Luc. XXIV. 44. s.; I. Corinth. XII, 12 s.), neque unius tantum aetatis sed aetatum omnium. Itaque haec universalitas, ut spatii ita temporis limitibus non restricta, includit etiam *aeternitatem s. perpetuam continuationem*. Et vero fuisse in Dei voluntate positum, ut

Ecclesia, ipsius nomine et auctoritate a Christo instituta, *per omnem temporum subsequentium continuitatem sine ulla intermissione tam diu persisteret, quamdiu perstiturum foret genus humanum, ita quidem ut fructus oeconomiae salutaris divinae ad omnes homines redundare possent*, id gravissimis et validissimis argumentis potest demonstrari. Nam etiamsi mittamus diserta et solennia effata, quae illam haud dubie praenuntiant aeternitatem (ut Matth. XVI., 18; XXVIII., 20.), nonne eadem res ex toto religionis Christianae ingenio evidenter apparet? Impletae Christi adventu dicuntur omnes V. T. promissiones; praedicatur Christus tanquam totius generis humani Redemptor atque unicus Salvator; Pater caelestis hoc ipso, quod miserit filium, caritatis atque misericordiae suae, ad omnes certe eodem modo pertinentis, plenitudinem declarasse laudatur; I. Christus annuntiatur venturus omnium iudex: nonne haec et similia, quae ad intimum religionis Christianae ingenium spectant, quibusque referti sunt s. codices, si oeconomiam salutarem et Ecclesiam a I. Christo divinitus institutam cessasse unquam aut cessaturam esse diceremus, plane absurda forent? et nonne Deus, qui fallere nequit, per summam temeritatem fallaciae arguendus esset? Efficitur ergo, ut vera Christi Ecclesia credenda sit certoque credatur *etiam hodie in terris exstare, non nomine tantum, sed re ipsa, ita ut eandem habeat auctoritatem divinam, ab omnibus sane maxima cum reverentia et devotione agnoscendam, quam habuit ab initio.*

Vera Christi Ecclesia est apostolica.

§. 17.

Haec autem Ecclesia necesse est ut sit *apostolica*, id est, ut *ab Apostolis per continuam successionem trahat originem suam*. Nam Apostoli primum mandato a I. Christo accepto Ecclesiam propagarunt eique praefuerunt (Matth. XXVIII. 18—20., Luc. X. 16; II. ad Corinth. XIII. 10.) Tum vero Apostoli potestatem, quam ipsi quidem, ut ex locis indicatis aliisque plurimis apparet, non ab hominibus sed a Domino Iesu Christo acceperant, voluntate divina detulerunt ad alios, qui constituebantur ab iis Doctores, Ministri, Antistites, et sic deinceps (Act. II. 28; Tit. I. 5. et alibi.) Ergo hac via, non alia—quippe quum alia quaecumque et cum s. litteris et cum tota traditione et vero etiam cum ipsius rei natura pugnet—Ecclesia Christi sine ulla intermissione ad nostram usque aetatem perstitit, quod Apostoli eorumque successores continua serie sese excipientes potestate non ab hominibus sed a Christo Domino divinitus accepta et communicata verbum Dei omnemque oeconomiam salutarem per terras propagarunt, confirmarunt, auxerunt, iis muneribus fungentes, quae coniuncta sunt cum hac vocatione magnifica. Iam quid dicemus de iis coetibus ecclesiasticis, qui *post Apostolorum demum aetatem aliquando orti sunt et propriam constituere societatem coeperunt*? Responsum in promptu est. Cessat vere christiana Ecclesia, ubi nulla est eius origo ab Apostolis, ubi potestas non est continua successione traducta ab Apostolis, qui ipsi potesta-

tem acceperant a Christo, cui data erat omnis potestas in caelo et in terra.

In vera Christi Ecclesia semper integra et pura fuit doctrina salutaris. Fidei unitas.

§. 18.

Quodsi voluit ac proinde etiam providit Deus, ut Ecclesia sua continuo persisteret; etiamne credendus est illud voluisse ac providisse, ut continuo persisteret *quoad totam substantiam sana atque illibata*, ut inprimis doctrina salutaris in Ecclesia semper *integra et pura* conservaretur? Affirmandum hoc esse etiam misso diligentiori examine docet recti sensus, ut contrarium vel suspicando cogitare nihil aliud videatur, quam maxime indigna cogitare de Deo. Sed potest res accuratius exponi et in maiorem collocari lucem, dum ad *finem* respiciatur, quem assequi voluit Deus et I. Christus per Ecclesiam, oeconomiae salutaris custodem. Hic igitur finis in eo haud dubie positus erat, ut omnes homines ad *salutem aeternam* perducerentur, perducerentur autem ratione dignissima, id est ea ratione, ut in hac terra doctrinam sanctam divinitus traditam sequerentur, ut moribus perfecti et sancti essent, omnem vitam suam ad Dei et I. Christi similitudinem penitus conformantes (Matth. V. 48; I. Petr. I. 14. et alibi). Atqui Deus ex omni parte non solum subjective sed etiam obiective perfectus et sanctus est. Certe igitur voluit, ut homines quoque, credentes doctrinam ipsis allatam ad eamque mores suos componentes, non

solum *subiective* sed etiam *obiective perfecti et sancti* fierent, atque hoc modo ad similitudinem Dei optime conformati beatitudinem aeternam adipiscerentur. Iam vero ad perfectionem et sanctitatem etiam *obiectivam* aperte homines pervenire non possunt, nisi sub hac conditione, ut ante omnia doctrinam sanctificantem et salutarem, quae ipsis pro norma vivendi esse debet, rite cognoverint; nam ubi male doctrinam interpretati aut erroribus ducti ad vitae actiones progrediuntur, ibi fieri quidem potest, ut *subiective*, id est animi ac voluntatis ratione habita, honeste agant, sed in *obiecto* tamen eos falli necesse est et a recto deflectere. Ita clarius etiam elucet, quam certo credamus voluisse Deum, *ut doctrina sancta et salutaris in Ecclesia Christi, quae ipsa a Conditore suo notam sanctitatis habet, non mutilata aut erroribus deturpata, sed integra et pura ad omnes gentes propagaretur et continuo conservaretur, ita quidem, ut omnes homines hanc integram et puram doctrinam quovis tempore cognoscere possent, ad eamque vitam suam conformantes modo dignissimo ad salutem aeternam perducerentur.* In quo simul illud continetur fuisse in Dei voluntate positum, ut in Ecclesia sua esset *fidei unitas*. Hinc illud ad Ephes. IV, 3.: „*unus Dominus, una fides?*“ et I. Corinth. I.: „*divisus est Christus?*“ et similia. Non igitur ibi potest vera Dei Ecclesia esse, ubi desideratur fidei unitas, ubi in rebus ad revelationem Christianam pertinentibus contraria et inter se pugnancia creduntur aut ad credendum proponuntur.

In vera Dei Ecclesia ad integritatem et puritatem doctrinae salutaris atque unitatem fidei servandam institutum fuit subsidium supernaturale.

§. 19.

Videamus nunc, *quonam subsidio (medio)* providerit Deus, ut Ecclesia sua talis continuo perstaret, qualem voluit perstare, ut inprimis integritas ac puritas doctrinae salutaris fideique unitas conservaretur. Certe quidem credendus est providisse subsidio *satis idoneo*. Numquid vero pro tali subsidio haberi potest *naturalis* ratio divinitus data singulis hominibus eaque *una*? Omnino utendum est ratione, neque diffitendum posse usu rationis, praesertim si litteris exculta est, multa eorum, quae divinitus nobis tradita sunt, secundum sanas regulas hermeneuticas satis certo et rite intelligi. Verum id quidem non agitur hoc loco: illud potius in quaestione est, an *naturale* hoc subsidium ad puritatem integritatemque doctrinae Christianae salutaris ac fidei unitatem servandam *sufficiat*? Negamus; et rectissime negari sane multiplicia argumenta docent, quorum robur ipsa ratio, si quid recte sapiet, agnoscere debet. Doctrina Christiana superat Philosophiam et bene multa tradit, quae sunt altissima facileque diversas interpretationes admittunt. Quomodo igitur hic sola naturalis singulorum ratio satis certum interpretem, iudicem, ducem se praestabit? Accedit, quod longe maxima hominum pars indocta est neque litteris

exulta, quum tamen etiam ad horum salutem divinitus data sit revelatio. Accedunt praesentissima pericula, quibus veri cognitio etiam in hominibus doctis, et in his quidem interdum vel maxime, obnoxia est, ubi partium studia, pravi affectus cupiditatesque vigere coeperunt. Accedit denique experientia, innumeras nobis ante oculos ponens dissensiones eorum, qui omnia rationi naturali vindicant in exponenda atque interpretanda doctrina salutari. Omnino igitur Deus credendus est ad finem illum assequendum instituisse *subsidium supernaturale*. Atque hoc, quod iusta conclusione tanquam ex rei natura efficitur, non modo in universum confirmant s. Codices, sed iidem ostendunt, quale sit istud subsidium supernaturale divinitus institutum, ut de hac re non possit prudentis dubitationis quidquam residere.

**In vera Christi Ecclesia institutum est magisterium
altiori virtute infallibile.**

§. 20.

Principio Apostoli doctrinam fidei et morum salutarem a Iesu Christo allatam atque altissima mysteria continentem in orbe terrarum propagarunt iussu divino (Matth. XVIII. 18—20 et alibi.) Hi igitur, homines ineruditi, quum suis tantum viribus, sua tantum memoria et ingenio freti eo modo, quo voluit Deus et Iesus Christus, non potuissent satisfacere gravissimo muneri sibi imposito, neque auctoritatem satis magnam institutioni suae com-

parare, divinitus acceperunt promissum antea *Spiritum s.*, qui eos doceret *omnia* et suggereret iis *omnia*, quaecunque dixisset Iesus, *Spiritum veritatis*, qui doceret eos *omnem veritatem*. Noti sunt loci prophetici, qui huc spectant, non obscuram sententiam exprimentes, (ut Ioh. XIV. 16. et 28.; XVI. 12.; Act. I. 8.); notum est, quare promissio Christi solennis ac saepe iterata in Apostolis impleta fuerit (Act. II.). Certe igitur supernaturale subsidium, quo *ab initio* providit Deus, ut integra et pura propagaretur doctrina salutaris, in eo positum erat, quod iis, qui primi fuerunt constituti in *Ecclesia Magistri* et *Doctores*, iidemque Antistites, *virtute Spiritus s. divinitus concessum est donum infallibilitatis*. Fuerunt autem Apostoli ab errore immunes et *privatim* et *collective*. Privatim; nam aperte singuli acceperunt *Spiritum veritatis*; idque ipsum maxime necessarium erat eo tempore, quo singuli in diversissimis terrae regionibus evangelium praedicare coeperunt. Collective: scilicet eo consilio, ut exortis controversiis in Collegio congregati et communem sententiam ferentes unitatem servarent, cuius rei insigne exemplum habemus Act. XV. — Num post Apostolorum aetatem non credendum est mansisse donum infallibilitatis penes *Magisterium in Ecclesia Christi continua ab Apostolis successione descendens*? Certe quidem per subsequenda saecula hoc supernaturale subsidium non minus necessarium fuit. Frustra obiiciunt multi: „ab Apostolis, qui ipsi quidem divinitus illustrati fuerint, scriptis consignatam esse doctrinam salutarem:

ergo hanc omnem doctrinam ex fonte purissimo secundum sanas interpretandi leges per solam naturalem rationem satis certo cognosci posse, minimeque opus fuisse subsidio illo supernaturali.“ Si interiora argumenta, quae prorsus nihili esse evincunt istam obiectionem, non audiuntur; certe audienda est quotidiana experientia, luculentissima testis tot tantarum in rebus gravissimis dissensionum apud eos, qui tali sententiae adhaerescunt (§. 19). Fateamur ergo (nisi forte facere volumus cum Quakeris spiritum privatum statuentibus, quorum tamen opinio plane temera et iam pridem explosa est), *in vera Christi Ecclesia, ab Apostolis originem trahente, illud supernaturale subsidium nunquam interiisse, hoc est infallibilitatem primis doctrinae salutaris Propagatoribus et Magistris (et his quidem etiam privatim) virtute Spiritus S. concessam ad Magisterium ab illis continua successione descendens transiisse.* Atque hoc ipsum non pauca etiam s. litterarum effata satis aperte demonstrant, ut Matth. XXVIII. 20; XVI. 18; Joh. XIV. 16; I. ad Timoth. III. 15.

In vera Christi Ecclesia est Primatus iurisdictionis divinitus institutus et Centrum unitatis.

§. 21.

Postremo breviter dicendum de alia verae Christi Ecclesiae proprietate, quae cum iis, de quibus hucusque expositum est, vel maxime cohaeret. Voluit Deus et I. Christus, ut Ecclesia esset universalis, ut esset aeterna per continuam ab Apostolis successionem, ut in aeternum

persisteret sine labe, ut doctrina vera, sancta, salutaris atque ab omnibus unanimi et oris et cordis consensu amplectenda, non mutilata sed integra, non corrupta sed pura propagaretur perque omnes aetates conservaretur; constituit Doctores, Ministros, Antistites ac multiplices eos potestate instruxit; impertivit Apostolis et Magisterio ab iis originem trahenti donum infallibilitatis, pertinens illud quidem ad doctrinam omnemque oeconomiam Christianam salutarem. Num in hac Ecclesia visibili ex institutione divina non erit *Princeps suprema iurisdictione utens*? non erit *caput*? non erit *Centrum*? Id si dicendum sit, videlicet parum Deus consuluit, ut finem, propter quem instituta Ecclesia est, assequeretur, parum inprimis consuluit, ut infallibile Magisterium gravissimo muneri suo satisfacere posset, parum consuluit ut unitas Ecclesiae per totum terrarum orbem iussu divino propagandae ac propagatae constare, integritas et puritas doctrinae salutaris conservari posset. Itaque vel ex *idea* Ecclesiae Christianae, quae formam haud dubie accepit fini convenientem, colligi licet *Primum iurisdictionis* (non honoris tantum) fuisse a I. Christo institutum. Atque hoc idem non modo universa traditio testatur, sed etiam satis luculenter s. codicum loci confirmant. Nam si inspiciamus et quoad totum contextum consideramus ea, quae leguntur apud Matth. XVI. 17. ss. et apud Ioh. XX. 15. ss.; non potest prudenter dubitari, quin utroque loco I. Christus *Simoni Petro* prae ceteris Apostolis tribuat *singulare et praecipuum* quid, id est autem, ut simili-

tudinum adhibitaram vis et tota rei natura poscit, *supremam Ecclesiae regendae et sustentandae postestatem, s. Primatum iurisdictionis*. Propterea etiam Simon Petrus, ubi recensentur Apostolorum nomina, passim primo loco ponitur, aut etiam diserte primus appellatur, itemque aliis praerogativis utitur; quod quidem dicere fortuito fieri, non decet interpretem sobrium et a praeiudicatis opinionibus vacuum. Sed eadem causa, propter quam uni ex Apostolis, et quidem Petro, divinitus data est praecipua et summa potestas, plane postulabat, ut haec potestas in Ecclesia perstaret. Ergo quemadmodum post discessum I. Christi, qui semper est invisibile Caput, Simon Petrus ex institutione divina fuit visibile Caput, Princeps Pastorum et Centrum unitatis in Ecclesia, ita etiam ad legitimos quosque Petri Successores hic transiit Principatus, necessario omnia iura complectens, non humana sed divina, id est divinitus tradita, quae ad unitatem servandam, ad aedificium Ecclesiae sustentandum, ad societatem Christianam per totum terrarum orbem dispersam praecipuo modo regendam necessaria essent.

Vera Christi Ecclesia non alia est nisi Romana Catholica.

§. 22.

Ostendimus, cur credendum sit extare adhuc veram Dei Ecclesiam. Item praecipuas notas et proprietates

huic Ecclesiae convenientes adiunximus, et tantum quantum satis videbatur exposuimus. Ubi igitur hae notae et proprietates, sive omnes sive una alterave earum, desiderantur, ibi profecto vera Christi Ecclesia esse non potest. Iam ut reliquas notas praetermittamus, quas quidem sibi vindicant plures coetus ecclesiastici Christianum nomen ferentes;*) certe duo characteres sunt, qui nusquam reperiuntur, nisi in Ecclesia Romana Catholica. Etenim haec una semper agnovit hodieque agnoscit *Primatum iurisdictionis*, qualem Simoni Petro eiusque Successoribus divinitus datum fuisse non potest prudenter dubitari. Haec una etiam iure sibi vindicat *aeternitatem* et coniunctam cum ea *originem apostolicam*, id est una inde a primo Apostolorum tempore per omnem subsequentium aetatum continuitatem non interrupto ordine Successorum, speciatim eorum qui Petro successerunt, in vigore fuit, neque ullo temporis puncto cessavit existere, id quod historia testatur. Ergo *una Ecclesia Romana Catholica, quippe omnes habens characteres necessarios, vere Christiana et Apostolica est*. Ceterae Ecclesiae quidquid habent doctrinae institutionisque christianae salutaris — aliae autem plus, aliae minus habent — id omne habent ab antiquissima Ecclesia Romana Catholica, communi parente, a qua deficere cum in aliis rebus, tum

*) Sic praeter Ecclesiam Romanam Catholicam etiam Ecclesia Graeca non unita cum Catholicis in suo gremio agnoscit *infallibile Magisterium*, eademque Ecclesia Graeca, quemadmodum Romana Catholica, sibi vindicat *fidei unitatem*.

in iis, quae pertinent ad fidei morumque dogmata, profecto nunquam debuerunt. Nam omnino

**V. Credendum est
Ecclesiae eique creditur propter
motivum rationi sufficiens.**

De regula credendorum.

§. 23.

Prima credendorum regula, de qua inter omnes, qui christianum nomen profitentur, convenire debet, haec est: *credenda sunt cerloque creduntur propter infallibilem auctoritatem divinam, quaecunque Deus per Iesum Christum nobis revelavit (§. 12—13.).* Sed praeter hanc regulam indigemus alia, ex qua certo diiudicari possit: *quae sint et qualem significationem habeant singula quaeque fidei morumque dogmata divinitus tradita et propter auctoritatem divinam credenda.* Iam vero in promptu est talis regula, nam sponte fluit ex iis quae supra explanata sunt. Placet praecipua momenta denuo in conspectu proponere.

Naturalis ratio a Deo nobis ingenerata potest illa quidem, si satis exulta est, multa eorum, quae pertinent ad doctrinam christianam, rite cognoscere: attamen multa etiam eaque gravissima relinquuntur Dei effata,

quorum significatio valde dubia erit, si praeter naturale hoc subsidium (medium) non praesto sit supernaturale, id est auctoritas naturali ratione humana superior, eademque in tradenda et exponenda doctrina salutaris infallibilis. Atque ita se res habet, si vel ponimus, naturalem rationem esse satis excultam, esse etiam a praeiudicatis opinionibus, pravis affectibus cupiditatibusque vacuam atque agere secundum sobria Artis Hermeneuticae praecepta: verum enimvero quanto minus sufficiet naturale illud subsidium, et quanto maior erit indigentia subsidii huius supernaturalis, ubi vel parum exculta ingenia sunt, vel aliis impedimentis cum humana natura coniunctis sobrium iudicium turbatur! Hinc tot dissensiones existunt; et quoniam contrariae sententiae non possunt simul esse verae, tot etiam errores inter eos, qui in explicandis Dei effatis praeter naturalem uniuscuiusque rationem non agnoscunt alium interpretem ac iudicem. At voluit Deus perfecto modo consulere generi humano, voluit ut doctrina salutaris omnino integra et pura continuo conservaretur, possetque ab omnibus, qui vellent, sine errorum admistione cognosci, ac propterea non modo (singulis) Apostolis sed etiam eorum Successoribus, i. e. Magisterio originem habenti ab Apostolis, sive Ecclesiae quae docens appellatur, largitus est virtute Spiritus s. donum infallibilitatis in fidei ac morum disciplina tradenda (§. 20). Ex quibus proficiscitur illa credendorum regula, quam quaerimus, religiosissime sane ac promptissima voluntate servanda ab omnibus, quicunque volunt perstare in ve-

ritate neque omni vento doctrinae circumferri. Ergo quidquid vera Dei Ecclesia, id est autem Ecclesia Romana Catholica (§. 22.), sive dispersa sive per Legatos in Concilio congregata, ut divinitus traditum ad credendum proponit, id revera, et eo sensu quo proponitur, divinitus traditum (ac proinde, quoniam Deus falli et fallere nescius est, sine ulla haesitatione pro rato habendum) esse certo credimus propter infallibilitatis donum in rebus salutaribus Ecclesiae a Deo ipso concessum.

Proposita regula rationi convenientissima est.

§. 24.

Haec autem regula tantum abest ut contra rationem sit, ut etiam vel maxime rationi conveniat. Nam *auctoritas Ecclesiae*, quemadmodum vidimus, non humana est, sed divina id est *divinitus instituta*. Spernere igitur auctoritatem Ecclesiae plane idem est ac spernere auctoritatem Dei, quo nihil potest rectae rationi magis esse contrarium. Frustra obiiciunt intolerabiles illa regula compedes iniici: neque enim Ecclesia hoc sibi sumit, ut praeter *traditam* doctrinam nova dogmata quamlibet multa inveniat et ad credendum proponat, neque profecto habet ratio, quod coerceri libertatem suam queratur, ubi in rebus ad salutem pertinentibus non fallacem consilium sed *certissimum iudicem divinitus ad dirimendas*

controversias constitutum audiendum esse contendimus. Hoc modo evitantur multiplicium errorum pericula, quae secus evitari non possunt; hoc modo eripimur aut servamur ab effusa licentia et vindicamur in veram libertatem: quod quidem bonum amplissimum concupiscere, amplecti, tenere vel imprimis rectae rationi consentaneum est. Nonne eum, qui mari procelloso huc illuc iactatus in magnis periculis versetur, quique ipse non satis peritus sit artis gubernatoriae, insanum dixeris, si meliori ac certo gubernatori, qui adest, recuset sese committere?

Summa eorum quae hucusque disputata sunt.

§. 25.

Satis iam disseruisse nobis videmur de illis credendi actibus, qui ab initio (§. 1.) commemorati sunt. Apparet, et quomodo inter se connexi sint, et quibus rationibus inter se differant. Sunt autem connexi ita, ut *statuto quodam et secundum leges psychologicas immutabili ordine unus alterum excipiat*. Nam profecto qui *Deum* non credit, is credere non potest *factum revelationis divinae*. Hoc autem factum qui negat, ideoque etiam negat esse aliquid divinitus revelatum, quomodo is credere potest *Deo* s. habere fidem divinam? At fide divina qui caret, certo hic neque agnoscet *Ecclesiam* vere divina auctoritate praeditam, neque credere *Ecclesiae* ullo modo poterit. Differunt inter se non solum quoad *obiectum*, sed etiam quoad *argumenta* seu *motiva cre-*

dendi. Nam credimus *Deum* propter *argumenta naturalia* (*philosophica*), id est propterea quod res visibiles cum animatae tum inanimatae et naturalis earum conditio consistere non possent sine prima et in sese absoluta causa, quam appellamus *Deum*; credimus *factum revelationis* supernaturalis divinae propter *signa et prodigia non secundum naturae ordinem facta et naturae viribus altiora*; *) credimus *Deo*, quaecumque revelavit, propter *summam eius intelligentiam et veracitatem*; credimus *Ecclesiam* divina auctoritate sancitam et in aeternum perstituram, infallibilitatis etiam praerogativa donatam, propter *verbum Dei*, id est, propterea quod talis *Ecclesiae* existentiam in divina voluntate positam et divinitus institutam fuisse tum immediate tum mediate intelligitur ex luculentis *Dei* effatis, quibus quum sine ulla haesitatione fides adhibenda sit, efficitur, existentiam huius *Ecclesiae* ipsam esse inter certissimos fidei (divinae) articulos numerandam. Credimus *Ecclesiae* in tradenda et in explicanda reliqua omni fidei morumque disciplina salutari propter *infallibilitatis donum* ipsi concessum. Ita diversis credendi actibus respondent diversa motiva, id tamen habentia commune, quod *rationi*, quae ubique est cognoscendi et credendi *subiectum*, omnino *sufficiunt*: ut is, quid satis cognita habet illa motiva nec tamen credit, deserat rectam rationem et leges rationis naturae a *Deo* ingeneratas.

*) His signis et prodigiis simul denuo manifestam fieri existentiam *Dei*, supra monuimus.

**De Mysticismo et Scepticismo, quatenus utrique
aeque distant a recto disquisitionis genere.**

§. 26.

His expositis, ad ea, quae praemisimus §§. 2. et 3., maior etiam lux affundetur faciliusque constitui poterit, et quale sit *prudens disquirendi genus*, et quibus *modis ab eo deflecti queat*.

Non reprehendendus, immo laude dignus est, qui disquirendi operam suscipit aut etiam alios doctiores interrogat de *motivis credendi*, nempe ut noscat *motiva rationi sufficientia*, si nondum novit, vel si novit, ut clariorem perfectioremque eorum notitiam sibi comparet. Omnino autem id eam habet cautionem, ut res agatur *sincera mente* et cum *amore veritatis*, nam haec animi affectio quemadmodum iuvat ipsam motivorum sufficientium cognitionem, ita necessaria est, ut *motiva sufficientia*, ubi plus minus perfecte cognita sunt, reapse sequamur neque cor nostrum obduremus. Sub illa igitur cautione nihil damni existet, utilitatis plurimum redundabit. „Veritas, ut praeclare ait Tertullianus, nihil timet nisi abscondi.“ Inquirantur ergo *motiva credendi*, perpendantur omnia accurate, dummodo bona voluntate: ita fiet, Deo iuvante, ut veritas in eorum animos intret, a quibus nondum recepta erat, ut in iis, qui iam receperant, magis stabiliatur atque incrementa capiat, ut fortitudine sua pellat errorum umbras, et saluberrimum imperium, quod ipsi uni debetur, per orbem terrarum amplifcet. Qualis

tandem haec veritas sit, quae vel severissimum examen, si rite et candide instituatur, effugere debeat! Inprimis autem Theologos Christianos et Catholicos decet, ut motiva, propter quae credimus doctrinam Christi divinitus revelatam et in omnibus partibus, etiam ubi superat rationis perspicientiam, pro rata habendam esse eandemque in sola Ecclesia Catholica omnino integram et puram conservari, *perfectiori modo* quam populus cognita habeant eorumque sufficientiam *demonstrare*, argumenta autem, quibus adversarii sive possibilitatem sive factum revelationis sive infallibilitatem Ecclesiae Catholicae sive alia huius generis impugnant, solide refellere possint, proinde ut in eum finem etiam adhibeant satis assiduam manantemque ex bona voluntate operam disquirendi de motivis credendi eorumque connexionem cum inter ipsa tum cum aliis principiis, quorum usus esse potest ad veritatem revelatam confirmandam, in maiori luce collocandam, contra impetus adversariorum tuendam. — Sed a prudenti disquisitionis genere, quod paucis indicavimus, duplici modo deflecti potest; nam aequae in contrarias partes ab eo distant et *Scepticismus* et *Mysticismus*.

Videamus primum de *Scepticismo*. Huic qui addicti sunt, non omittunt illi quidem disquirendi investigandique studium: at hoc ipsum studium non tale est, quale oportet esse, adiunctam habet aliquam *animi voluntatisque perversitatem*, huic illi *veritatum generi inimicam*. Atque haec perversitas quum multiplex esse possit et genere et gradu, ut perfectam Scepticismi ima-

ginem adumbrare longum foret; acquiescemus nos unam alteramve peculiarem eius notam indicare.

Sceptici cum animum habeant alienum ab his illis veritatibus, e. g. a veritatibus supernaturali modo revelatis, ad ea tantum aut ad ea praecipue, quae *contra* has veritates sunt aut esse videri queant, aciem suam intendunt ideoque huic mentis agitationi convenienter multiplices difficultates et dubitationes, etiamsi levissimas aut futes, de industria unde unde exquirunt, inventas exaggerant maximamque iis speciem conciliare student: contra quod ab argumentis, quae sunt *pro* iisdem illis veritatibus, de industria avertunt mentem ideoque non perveniunt ad eorum notitiam, aut si norunt haec argumenta, tamen parum curant, levi brachio tractant, non satis ponderant eorum robur, negligenter ea considerant, in obscuro latere patiuntur aut novas etiam tenebras offundunt, vim eorum ad credendum moventem impedire conantur. Abest hic veri amor, sinceritas, bona voluntas. Et illi quidem, quorum Scepticismus maxime dirigitur adversus revelationem, solent etiam hoc vitio laborare, quod ea omnia, quae plenam perspicuitatem non habent, hac una de causa in dubitationes adducunt et in provinciam incertorum referunt, quasi nostra ratio omnes numeros expleat, aut quasi non sit alia ratio longe superior, quae ubi loquitur et luculentis signis se manifestam facit, sua perspicientia utique nostrae defectum compensat, et sua auctoritate movere nos debet, ut credamus res ipsas nobis patefactas, etiamsi ad earum perspicien-

tiam non pertigerimus aut pertingere non possimus. Hic Scepticismus ducit in Rationalismum seu Naturalismum et in easdem cum eo reprehensiones incurrit.

Non minus reprehendendus est *Mysticismus*, tametsi prorsus diverso modo deflectens a prudenti disquisitionis genere. Sane quidem religio Christiana habet sua mysteria, et eatenus est *Theologia mystica*: verum tamen ab hac mirum quantum dissidet Mysticismus, qui vulgo appellatur. Quid tandem habet peculiare? Scepticismus disquirit, sed perversè: Mysticismus ne disquirat quidem, aut certe eam disquisitionem, quae pertinet ad *motiva credendi*, fugiendam praecipit in rebus theologicis. Ita dum revelationi favet hic Mysticismus, rationi se praestat inimicum, quo efficitur, ut ne recte quidem favere revelationi dicendus sit. Omnino oportet ut multa credamus, etiamsi ea non perspiciamus: at simul decet hominem ratione praeditum, qui errandi volet periculum effugere, ut noscat, cui et cur credendum sit. Manat autem illud Mysticorum praeceptum, ut ne de motivis disquiratur, (quae res sane postulat rationis usum), ex principio, quod sibi fingunt de ratione: esse hanc mentis facultatem per peccatum originale non modo debiliorem factam et virtute attenuatam, sed *tota natura sua et usque ad intimam quasi medullam ita infectam, corruptam et in peius mutatam*, ut in rerum divinarum cognitione nihil valeat, immo etiam, quemadmodum nonnulli dicunt, ut *fons sit omnium errorum*. Cum hoc capitali Mysticorum principio conciliari non possunt tot s. litterarum

effata, veluti illud s. Pauli: „invisibilem Deum eiusque virtutes posse ex rebus visibilibus cognosci;“ item illud s. Iohannis (I. Epist. IV. 1.): „Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint;“ rursus illud s. Petri (I. Epist. III. 15.) „Parati semper ad satisfactionem omni poscenti rationem, de ea, quae in vobis est, spe;“ multaque alia generis eiusdem. Non igitur irrationabile obsequium Deus a nobis postulat, semperque Ecclesia Catholica reprobavit Mysticismum, qui dux est ad Pietismum et Fanatismum perniciosum.

Nota. Solent ii, qui Mysticismo plus minus addicti, etiam prudens disquirendi genus prohibent, in suam partem laudare dictum illud complurium Patrum et Theologorum clarissimorum: „*Nisi credideris non intelliges; — oportet credere, ut intelligas.*“ At vero hanc sententiam, quae pertinet ad fidem Christianam, quaeque rite accepta sanissimum sensum habet, non ita acceperunt Patres neque ita accipere licet, quasi credere possimus, ubi obiecti nulla cognitio s. idea subest, aut quasi credere cum certitudine possimus sine ulla argumentorum notitia. Equidem ad hoc, ut certo credantur res a Christo traditae, necessaria non est praevia earum intelligentia, nempe ea, quae κατ' ἐξοχήν dicitur intelligentia s. γνώσις, id est autem *perfecta cognitio et perspicientia*, ex argumentis s. rationibus internis ducta: attamen alia, ut vidimus, argumenta adsunt ad credendum sufficientissima, quae etiam nosse debent homines Christiani tum docti tum indocti, et hi quidem tantum quantum satis est, illi sic, ut possint etiam reddere rationem. Atque etiam antiquissimi in Ecclesia Viri tam parum pro superflua habebant argumentorum illorum notitiam, ut etiam *Origenes* Celso, acerrimo Christianorum adversario, obiicienti valere apud Christianos illud: „non inquire, sed crede,“ et illud: „fides

tua salvabit te, “ responderet: *) optabile esse ut omnes, nisi tum ingenii tarditate tum vitae negotiis atque aerumnis impedirentur, accuratam disquisitionem instituere et perfectiorem argumentorum scientiam sibi comparare possent. Postquam igitur iis, quae tradita sunt per I. Christum, firmissimam assensionem adhibuimus, scientes etiam cur fecerimus; poterit nunc quidem ratio nostra, quippe iam imbuta altiori et certissimo doctrinae Christianae lumine atque hoc ipsum lumen ducem sequens, pro virium suarum conditione, etiam eo niti, ut penitiorum rerum divinarum humanarumque intelligentiam assequatur, neque quisquam unquam, nisi crediderit, ad hanc penitiorum intelligentiam pertinet. Plane sic *Muratorius*, Vir summus, de Ingen. Moderat. lib. I., cap. 5, ubi refelluntur etiam ii, qui sanissimam Patrum sententiam male sane interpretantur atque detorquent. — Idem *Muratorius* per priora capita praeclare omnino explicat discrimen inter prudentem et temerariam dubitationem, inter prudens disquirendi genus et illud quod proprium est Scepticismi iure optimo ab eo castigati. Dilucida etiam sunt, cum Mysticismo tamen valde pugnancia, quae *Liebermannus* Instit. Theolog. Tom. I. Cap. II. Sect. I. p. 134 — 5. (edit. 2.) exposuit, ut probet hanc propositionem: „ad amplectendam Religionem revelatam examinanda sunt credibilitatis motiva.“ *D. Thomas*, admirabilis ingenii Vir, quantopere absit ab illo Mysticismi principio, quod extinguit rationem, innumeris ex locis intelligi potest, imprimis ex lib. I. contra Gentiles Cap. 7., ubi ostendit Doctor Angelicus, „veritati fidei Christianae non contrariari veritatem rationis.“ Ex quibus etiam illud efficitur, quod Mysticismi asseclis probari non potest, esse

*) Φησὶ (ὁ κελσος) δὲ τινὰς μὴδὲ βουλομένους διδόναι ἢ λαμβάνειν λόγον περὶ ὧν πιστεύουσι, χρῆσθαι τῷ: μὴ ἐξέταζε ἀλλὰ πίστευσον· καὶ, ἡ πίστις σου σώσει σε Orig. C. Cels. l. I. §. 9. 10.

in Theologia saltem *negativum* Philosophiae usum, in eo positum, ut Theologi Christiani impugnationes adversariorum, qui hoc illud dogma non modo *supra* sed *contra* rationem ac proinde falsum esse argumentis philosophicis demonstrare sibi videntur, contrariis argumentis philosophicis solide refellant, atque hoc modo probent talia dogmata etiamsi *supra* rationem sint, tamen *contra* rationem *non* esse.

PARS ALTERA.

Praemonenda.

§. 27.

Quae Iesus Christus tradidit aut confirmavit, ea *omnia*, quemadmodum vidimus in parte superiori, etiamsi excedant rationis perspicientiam, sine ulla haesitatione propter auctoritatem divinam credenda sunt tanquam *dogmata revelata*. In his autem ea peculiari nomine appellantur *dogmata declarata*, quae Ecclesia, quippe doctrinae salutaris custos et interpret infallibilis, data occasione definivit et declaravit. Nam saepe de his illis rebus ad revelationem pertinentibus magnae exortae sunt controversiae; quae quum periculum afferrent, Ecclesia ad eas dirimendas servandamque fidei unitatem, consultis utique fontibus christianis (s. Scriptura et Traditione), identidem diserte effata est, quid de quaestionibus in controversiam adductis credendum esset ut divinitus revelatum. Ita cessarunt controversiae aut saltem cessare debuerunt. Sed

quoniam tales Ecclesiae declarationes non ad singula quaeque pertinent, (nam datae tantummodo sunt, ubi dandi erat occasio et ansa): facile intelligitur fide catholica contineri non solum dogmata declarata sed etiam alia, quae quum diserte declarata non sint, tamen divinitus revelata esse validissimis argumentis probari potest. Praeterea vero a dogmatibus revelatis, sive haec sint declarata sive non declarata, probe discernere oportet *sententias theologicas et opiniones Scholarum*. Atque hoc discrimen maximum esse ipsa Ecclesia semper iudicavit. Ex quibus etiam lucem suam accipit illud s. Augustini, celebratissimum apud Theologos: „In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus charitas.“ Idem s. Pater, ut ne meras sententias theologicas nimis acriter urgeamus atque hoc modo nostrae causae studiosiores charitatem laedamus erga alios, sapientissime monet de Gen. ad litt. lib. I. Cap. 18. his verbis: „In rebus obscuris atque a nostris oculis remotissimis, si quae inde scripta, etiam divina, legerimus, quae possint, salva fide, qua imbuimur, alias atque alias parere sententias; in nullam earum nos praecipiti affirmatione ita proiciamus, ut, si forte diligentius discussa veritas eam recte labefactaverit, corruamus, non pro sententia divinarum Scripturarum sed pro nostra ita dimicantes, ut eam velimus Scripturarum esse, quae nostra est, quum potius eam, quae Scripturarum est, nostram esse velle debeamus.“ Nos quidem dum aggredimur nonnulla capita ex Theologia dogmatica speciali pertractare, ea potissimum exempla

seligemus, quae illam differentiam inter *dogmata fidei* et *sententias theologicas* magis illustrare queant.

I. Ex tractatu de Deo.

De essentia Dei.

§. 28.

Ad quaestionem: *in quo* ponenda sit *Dei essentia*? non eodem modo respondent Theologi. Diversarum Scholarum opiniones, ex eo nascentes, quod vel notio essentiae non satis accurate cogitatur, vel proprietatum divinarum inter se relatio ab aliis alio modo concipitur, enumerat Liebermannus Instit. Theol. Tom. III. cap. II. art. 1. (pag. 40.). „Quidam, inquit, Dei essentiam ponunt non in una quadam perfectione, sed in *omnium* velut *congerie*; alii in *infinitate*; alii in *intellectione*, verum inter hos iterum lis est: alii enim pro intellectione *actuali* pugnant, alii pro intellectione *radicali*, quae est vis ipsa s. potentia intelligendi. Communior autem et magis recepta sententia est eorum, qui differentiam Dei velut specificam in eo positam dicunt, quod sit *ens a se*, seu quod rationem suae existentiae habeat in se ipso. Hanc divinae naturae proprietatem Theologi *aseitatem* vocant.“ Vide hic campum patentem scholasticis disputationibus, quae quidem, quatenus nihil de Deo affirmant,

quod est a divina substantia alienum, nihil negant, quod reveratribuendum est Deo, ipsam fidem intactam relinquere censendae sunt.

Jam si de nostra sententia quaeris, dissidemus ab ea, quam Liebermannus communioem dicit. Non enim plane idem est quaerere: *unde* Deus sit? et: *quid* sit? Ad primum respondendum est, Deum esse *a se*, non ab alio, esse ens prorsus independens et per se absolutum, ac propterea aeternum et immutabile tota natura atque essentia sua. Magnifice hoc, quod ipsa ratio docet, enuntiatur legitur illo s. litterarum loco: „Ego sum, qui sum. Ait: sic dices filiis Israel: *qui est*, misit me ad vos.“ Nempe reliqua omnia, quae praeter Deum sunt, quoniam suum esse totum a Deo habent, per se et a se nihil sunt: Deus autem, qui a se est, solus sensu eminenti *est*, solus habet verum et proprium esse. Ad alteram quaestionem, quae magis ipsam essentiam attingit, respondendum videtur, Deum esse *purum spiritum s. substantiam mere spirituales*, a substantia mundi et animati et inanimati diversam.*) Quod autem Deum convenienter s. litteris et plurimorum Patrum testimoniis dicimus substantiam mere spirituales, id cum negativo tum positivo sensu intelligi volumus, ut et omne concretum, omnis corporis species removeatur a Deo**),

*) Pantheismus qualicumque demum modo statuens substantiam Dei unam eandemque esse ac substantiam mundi, pugnat eum fide Christiana et Catholica.

**) Hinc etiam Anthropomorphismus, qui corpus aut quasi corpus Deo affingit, ut rationi ita revelationi repugnat.

et eiusmodi proprietates seu vires Deo tribuendae sint, sine quibus substantia spiritualis cogitari non potest, et quarum imagines quasdam imperfectas*) anima humana refert. Et certe Deus *qua spiritus* est infinitus: ut ii, qui in infinitate positam volunt esse Dei essentiam, non in eo, de quo haec praedicanda infinitas est, in confusionem videantur incidere. Ad eos vero quod attinet, qui in *intelligentia* consistere Dei essentiam contendunt: haec sententia nonnullorum Thomistarum cum nostra consentit, quatenus intelligentiae vox accipitur latius, ut omnem spiritualis naturae vim (proinde etiam voluntatem et amorem) comprehendat. Sic Origenes quoque utitur vocabulo lib. I. *περὶ Ἀρχῶν* cap. I. n. 6., ubi haec leguntur: „Non ergo aut corpus aliquod, aut in corpore esse putandus est Deus, sed *intellectualis natura simplex*, nihil omnino in se adiunctionis admittens: uti ne maius aliquid et inferius esse credatur, sed ut sit *ex omni parte μὴ ὄν* et ut ita dicam *ἐν ὅλῳ* et mens ac fons, ex quo initium totius intellectualis naturae vel mentis est.“ Quis non videt, per intellectualem naturam hic totam mentis seu spiritus vim et naturam significari?

De iustitia Dei, imprimis de iustitia vindicativa.

§. 29.

Iustitiam, quae toties praedicatur in Deo, modo latius modo minus late accipiendam esse omnes consentiunt.

*) Dicimus: „imagines imperfectas,“ et quidem duplici ratione, nam Dei proprietates ab humanae mentis proprietatibus similiter cognominatis non solum gradu sed etiam qualitate differunt.

Nos quidem hoc loco ea enumerabimus, quae ad iustitiam divinam sensu strictiori pertinere eiusque naturam declarare videntur.

Primum erga *singulos quosque* iustus est Deus et in postulando et in puniendo et in remunerando. In *postulando*, quatenus a nemine uno postulat quidquam, quod sit supra eius vires; in *puniendo*, quatenus neminem unum afficit poena, quam ille, qui transgressus est legem inviolabilem, non sit meritus, quaeve sit supra eius culpam; in *remunerando*, quatenus nemini uni, qui sequutus est legem, praemium promissum denegat, aut praemium reddit, quod sit infra promissionem. Et de his quidem iustitiae divinae partibus sine ulla controversia inter omnes constat.

Tum vero erga *omnes coniunctim* iustus est Deus pari modo, quippe omnes aequa lance pensans, *de omnibus iudicans sine personarum acceptione*. Etiam de hac re omnes consentiunt.

Iustitia modo descripta dirigitur ad *alios*, (quatenus cum singulatim tum coniunctim spectantur,) et in eo consistit, quod Deus voluntate sua *aliorum* iura vel potius quasi iura, quippe gratis concessa *), et quoad singulos

*) Non enim eo modo, quo Deus habet iura erga homines, vicissim (mutuo) homines habent iura erga Deum. Hinc Liebermannus Instit. Theol. Tom. III. lib. I. cap. III. art. III. §. 5. (pag. 137.): „Iustitia, inquit, quae commutativa dicitur, proprio et stricto sensu in Deo non est. *Quis enim prior dedit illi, et retribuetur ei?* . . . ad Rom. IX., 35.“ Addit tamen: „Quamvis in eo sensu admitti possit, quod nostra bona opera ex gratiae

quosque et quoad omnes coniunctim perfectissime observat, ita quidem, ut nemo dicere possit expectationem aliquam iuste (cum ratione) conceptam non impleri, ut nemo habeat, de quo conqueri ullo modo possit, sive spectet ad se solum (ad ea quae postulantur ab ipso, ad praemia pro suis actionibus bonis, ad poenas pro peccatis a se commissis), sive cum aliis quibuscunque se comparet. Atque hanc iustitiam in Deo facile intelligitur cum sanctitate et bonitate coniunctissimam esse; nam repugnaret legi sanctitatis et bonitatis aut ea postulare a creaturis, quae ab his pro viribus acceptis praestari non possent, aut punire supra culpam, aut praemia retribuere infra promissionem, aut in iudicando personas respicere, non causas.

Sed iustitia divina etiam alio refertur, nempe ad iura, quae ipse *Deus* habet sensu absoluto respectu hominum omninoque omnium rerum creatarum. Et hic quaestiones oriuntur, in quarum nonnullis expediendis Theo-

auxilio facta, aliquam acquirant cum praemio proportionem.“ Et Thomas I., 1. Summ. Theol. qu. 21., art. 1.: „Debitum est alicui rei creatae, quod habeat id, quod ad ipsam ordinatur Et sic etiam Deus operatur iustitiam, quando dat unicuique, quod ei debetur secundum rationem suae naturae et conditionis.“ Pariter s. Augustinus Serm. 32.: „Non *debendo* sed *promittendo* debitorem se Deus fecit, id est *non mutuo* accipiendo. Non possumus ergo dicere ei: Redde quod accepisti, sed plane dicimus: Redde quod *promisisti*.“ Et Salomo in compendio Dobmayeri Inst. Theol. Tom. II., pag. 60. sic ait: „Homines respectu Dei non habent ius absolutum, habent tamen *ius libere ab ipso Deo collatum*.“

logi abeunt in sententias discrepantes. Equidem illud nihil habet dubitationis, quin Deus etiam suum ius servet, et exigat a creaturis id, quod de suo iure exigere potest, *quatenus hoc convenit sanctitati et sapientiae*; addimus etiam *bonitati*: nam bonitas Dei erga res creatas non sane ita cogitanda est, quasi sit sine regula, minimeque potest a sanctitate et sapientia separari. Atque hoc significare videtur etiam S. Thomas l. c. his verbis utens: „Debitum est Deo, ut impleatur in rebus id, quod eius sapientia et (sancta) voluntas habet, et quod suam bonitatem manifestat: et secundum hoc iustitia Dei respicit decentiam ipsius, secundum quam reddit sibi, quod sibi debetur.“ Valet autem illa propositio cum de aliis Dei actionibus ad res creatas pertinentibus, tum de ea, qua *punit* delicta, *vindicat* iniquitates. Est igitur in Deo iustitia *punitiva* seu *vindicativa*, quam inprimis esse cum sanctitate coniunctam ex eaque proficisci non videtur difficile ad intelligendum. Nonne lex sanctitatis, ubi violata est, quum tamen per se et sua natura inviolabilis sit, ad declarandam ac sustentandam hanc inviolabilitatem, satisfactionem exigit? Etiam sapientiae et bonitati divinae, secundum quam Deus vult moralem hominum felicitatem, conveniens esse, ut puniantur delicta, in universum satis apparet. Quare Tertullianus ait contra Marcionem lib. II. cap. 13.: „Omne iustitiae opus procuratio bonitatis est; quod iudicando damnat, quod damnando punit, quod, ut dicitis, saevit, utique bono non malo proficit. Denique timor iudicii ad bonum,

non ad malum confert.“ Et Gregorius M. lib. XXVI. Moral. cap. 9.: „Mala, inquit, quae in hoc mundo nos premunt, ad Deum nos ire compellunt.“ Etiam *aeternae poenae*, quibus daemones et impios in impietate morientes affici dogma est revelatum et ab Ecclesia declaratum, non sunt iniustae, non excedunt culpam, sed iustae sunt, convenientes etiam recto ordini morali, ad quem servandum sane pertinet Dei sanctitas est sapientia. Atque hoc credere propter verbum divinum sine ulla haesitatione debemus, etiamsi interiorum rationem, qua aeternitas poenarum cum recti ordinis moralis conservatione, cum sanctitate et sapientia divina coniuncta sit, (quam quidem interiorum rationem intelligentissimi Theologi etiam accuratius explicare studuerunt,) non penitus perspiciamus. Neque obicere debent adversarii, saltem bonitati divinae contrariam esse poenarum aeternitatem. Primum enim bonitas in Deo, quemadmodum iam diximus, non potest seiungi a sanctitate et sapientia. Deinde haec bonitas, utique coniuncta cum sanctitate et sapientia, ad *omnes* extenditur atque eo spectat, ut numerus hominum *quam fieri possit maximus* perducatur ad felicitatem aeternam, et quidem ad *felicitatem moralem*, id est eam, qua dignos se reddant homines per liberas actiones bonas, per vitae sanctitatem, utentes divinae gratiae auxiliis, quae omnibus praesto sunt. Quod ubi consideratur, quis contendere audebit aeternitatem poenarum repugnare bonitati divinae? nonne potius quodammodo intelligi licet potuisse Deum ipsa etiam bonitate sua moveri, ut ae-

ternas poenas, quas effugere omnes, qui volunt, possunt, pro impietate statueret, daturus scilicet incitamentum, quo multi, qui secus in perniciem incursuri forent, averterentur ab iniquitate perniciem afferenti, sequerenturque viam virtutis, quae eadem est via ad felicitatem aeternam a bonitate divina nobis destinatam?

Sed restat alia quaestio, propter quam praecipue tota haec de iustitia Dei disputatio instituta est. Quaeritur: etiamne hoc sit iustitiae divinae, ut *ubique* Deus suum ius strictum servet, ut *nunquam* aliquid, ne minimum quidem, de hoc suo iure remittat? hoc est: ut tantum *ubique* postulet a creaturis ratione ac voluntate praeditis, quantum pro viribus earum de stricto iure postulare potest; ut *nunquam* supra condignum praemia constituat et largiatur; *nunquam* citra condignum puniat? Ecclesia de his nihil definivit. Theologi diversas sententias sequuntur, saltem quod adtinet ad puniendum. Ex nostra sententia non potest idoneis argumentis probari talis iustitia in Deo, inprimis non potest probari talis iustitia vindictiva, ex qua Deus *nunquam* puniat *citra* condignum, sed semper poenas infligat usque ad *eum* modum cum extensionis tum intensionis, quem patitur strictissimum ius suum, idque ea de causa faciat, ne quid de suo iure remittatur. Nam esse in Deo *talem* iustitiam vindictivam concludi non potest neque ex aliis proprietatibus, neque ex sanctitate.*) Videtur ergo haec stare senten-

*) Certe lex sanctitatis nobis a Deo ingenerata non postulat, ut *ubique* ius nostrum servemus, sed *interdum* patitur, immo

tia: Deus, *in quantum id patitur sanctitas et sapientia*, pro bonitate et misericordia sua etiam *citra* condignum punit, (relaxando poenarum vel longitudinem vel acerbitatem aut etiam differendo poenas). Commendatur haec sententia plurimis s. literarum effatis; ex quo genere est illud Ps. 102., 10.: „Non secundum peccata nostra fecit nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis.“ Et Ps. 129., 3.: „Si iniquitates nostras observaveris Domine, Domine, quis sustinebit?“ Rursus Ps. 76., 10.: „Numquid continebit Deus in ira sua misericordias suas?“ Eodem spectat, quod Petro quaerenti: „Domine, quoties peccabit in me frater meus, et dimittam ei? usque septies?“ respondet Iesus Matth. XVIII., 22.: „Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies;“ quippe Petrum, qui septies condonando abundanter caritati satisfactum neque diutius de iure vindicandi iniuriam cedendum esse putaret, reprehendens et significans non debere ullos caritatis terminos esse, dum nihil aliud obstet. Itaque Deus, etsi omnino severus iustusque iniquitatum vindex et propterea timendus, tamen non delectatur poenis, neque, ubi remittere aliquid patitur sanctitas et sapientia, obliviscitur misericordiam eoque est animo, ut velit omnes explere poenarum nu-

etiam postulat, ut de stricto iure aliquid remittamus et bonitati locum demus. Hinc illud: *summum ius interdum summa iniuria*, hoc est: qui semper et ubique studiosissime invigilant stricto iuri suo, neque quidquam unquam de eo remittunt, hi interdum vel maxime deserunt aequitatem.

meros, ne quid de stricto iure suo cedatur. Hinc D. Thomas vel damnatos contendit puniri citra condignum, nempe quoad poenarum intensionem. Vid. I., 1. Summ. Theol. qu. 21., art. 4. et praecipue in Supplem. P. III., Summ. Theol. qu. 99., art. 2., ubi haec sunt: „Dicendum, quod Deus, quantum in ipso est, miseretur omnibus. Sed quia eius misericordia sapientiae ordine regulatur, inde est, quod ad quosdam non se extendit, qui se misericordiae fecerunt indignos; sicut daemones et damnati qui sunt in malitia obstinati. Tamen potest dici, quod etiam in eis misericordia locum habet, in quantum citra condignum puniantur, non quod a poena totaliter absolvantur.“

II. Ex tractatu de mundo.

De fine creationis.

§. 30.

De quaestione: quis sit *finis creatonis*? Ecclesia, quantum quidem scimus, nihil definivit, respondentque ad eam Theologi non omnes eodem modo; nam alii volunt hunc finem esse *gloriam Dei**), alii *felicitatem rerum*

*) Huius sententiae patroni praecipue ad locum Proverb. XVI., 4.: „Dominus omnia propter semet ipsum operatus est“ provocare solent. Ast hunc locum tum ex textu hebraico, tum ex translatione latina diversam admittere explicationem, docent sacr. librorum interpretes. Cf. v. g. Cornelius a Lapide.

creatarum. Sed in ipsa quaestione, ut nobis quidem videtur, duas partes discernere oportet, quo facto discrimine sententiae discrepantes, dummodo eo referantur, quo debent, inter se conciliari possunt.

Quisnam igitur est ultimus finis, quem ex voluntate Dei *homines* omninoque omnes creaturae rationis ac liberi arbitrii usu praeditae *ex ipsorum parte* sibi proponere debent? Respondemus: *gloria Dei sive amplificatio gloriae divinae*, non quidem internae, quae accessionem non admittit, sed externae, quae augetur atque amplificatur, si Dei amore ducti eiusque perfectionem nobis ad imitandum sumentes et ipsi sancte vivimus et in aliis vitae sanctitatem iuvamus. Enimvero ut Deus *super omnia* ametur, et ratio iubet et lex divina praescribit; „nec vero, quemadmodum praeclare ait Catechismus Rom. P. IV. cap. 10. qu. 1., ex animo et unice potest amari Deus, nisi *rebus omnibus ac naturis eius honor et gloria praeponatur.*“ Oportet igitur, ut *noster* ultimus finis sit Dei honor et gloria, atque hunc finem ex *parte hominum* ipse etiam Deus pro sanctitate sua voluisse credendus est, et quidem absolute, simpliciter, nulla conditione annexa.

Sed ab eo quod modo quaerebamus, aliquantum differt haec altera quaestio: quis sit ultimus finis, quem Deus per creationem mundi *ex sua parte* assequi voluerit? Respondemus: *beatitudo rerum creatarum*, speciatim *beatitudo seu vita aeterna hominum*, nempe sub ea conditione, si homines id quaererent, quod ipsis utique

pro summo fine esse debet, et si hoc modo idonei fierent ad impetrandam felicitatem ex intuitione Dei orituram, quod quidem bonum Creator pro infinita bonitate sua et convenienter sanctitati diligentibus se destinavit. Quamobrem idem Catechismus Rom. P. I. cap. I. qu. 15. etiam haec habet: „Neque vero ulla alia fuit causa, quae illum (Deum) ad opus creationis impelleret, *nisi ut rebus, quae ab ipso effectae essent, bonitatem suam impertiretur*: nam Dei natura, ipsa per se beatissima, nullius rei indiga est.“ Eandem sententiam S. Irenaeus l. IV. adv. haeres. cap. 14. proponit his verbis: „igitur initio non quasi indigens Deus hominis plasmavit Adam, sed ut haberet, in quem collocaret sua beneficia..... Nec nostro ministerio indigens iussit ut eum sequeremur, sed nobis ipsis attribuens salutem.*) Servitus erga Deum Deo quidem nihil praestat, nec opus est Deo humano obsequio; ipse autem sequentibus et servientibus ei vitam incorruptibilem et gloriam aeternam attribuit — beneficium praestans servientibus sibi ob id, quod serviunt, et sequentibus ob id quod sequuntur; sed non beneficium ab eis percipiens: est enim dives, perfectus et sine indigentia. Propter hoc autem exquirat Deus ab hominibus servitutem, *ut*, quoniam est bonus et misericors, *beneficiat eis*, qui perseverant in servitute eius. In quantum enim Deus nullius indiget, in tantum homo indiget Dei communione. Haec enim gloria hominis, perseverare ac

*) Alii legunt: „ut nobis ipsis attribueret salutem.“

permanere in Dei servitute.“ Similia leguntur apud Iustinum M. Apol. I.; Tertullianum adv. Marc. lib. I. cap. 13.: Origenem Homil. in genes.; Lactantium Instit. Div. lib. II. Et Franciscus Salesius in libro, qui inscribitur Philothea sive introductio ad vitam devotam, P. I. cap. 10. ita scribit: „Non ideo te Deus hoc in mundo constituit, quod in aliquo te opus haberet, quae (Philothea) ei prorsus inutilis es; sed *tantum ut suam in te bonitatem exerceret*, suam tibi gratiam et gloriamtribuendo.“ Et D. Thomas contra Gent. lib. I. cap. 93. 6.: „Deus non vult alicui suam bonitatem communicare ad hoc, ut sibi exinde aliquid accrescat; sed *quia ipsum communicare est sibi conveniens* sicut fonti bonitatis. Dare autem non propter aliquod commodum ex datione expectatum, sed *propter ipsam bonitatem et convenientiam dationis*, est actus liberalitatis, ut patet per Philosophum in IV. Ethic. cap. 6. Deus igitur est maxime liberalis, ut, Avicenna dicit (lib. II. cap. 28—29.); ipse solus liberalis proprie dici potest. Nam omne aliud agens praeter ipsum ex sua actione aliquod bonum appetit vel acquirit, quod est finis intentus. Hanc autem eius liberalitatem scriptura ostendit, dicens in Psalm. 103. 28.: Aperiente te manum tuam omnia implebuntur bonitate; et Iacob. I. 5.: Qui dat omnibus affluenter et non improperat.“ — O immensam et incomprehensibilem Dei bonitatem, qui millies millenis creaturis vitam dederit, non ut sibi aliquid pararet, sed ut divitias bonitatis suae aliis largiretur! Etiam genus humanum creavit Deus in

hunc finem, ut beatum redderet; lapso autem et in peccati servitute redacto generi humano Pater caelestis misit filium: „qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de coelis.“ Quid potest maius addere incitamentum, ut ipsi nos Deum, quamvis augere nequeamus eius felicitatem, tamen super omnia atque unice amemus, neque unquam hymnos gloriae eius canere intermittamus?

III. Ex tractatu de homine.

De statum protoparentum quoad animam et ante et post lapsum.

§. 31.

Dogma fidei est a Concilio Trid. declaratum Sess. V. can. 1.: „primum hominum Adam fuisse a Deo in sanctitate et iustitia constitutum,“ sive, ut est in can. 2.: accepisse a Deo sanctitatem et iustitiam.“ Sed quaeritur: *quo modo* primi parentes in hac sanctitate et iustitia fuerint constituti? num id factum sit per ipsum et solum beneficium *creationis*; an accedente gratia quodam *supernaturali*, qua naturalis illorum virtus ad altiorem statum *elevaretur*? De hac re Concil. Trid. nihil definivit, et quidem, quod probe animadvertendum est, de industria nihil definivit. Id intelligitur ex Palavicini Hist. Conc. Tri.d lib. VII. cap. 9. Quippe narrat Palla-

vicinus in Canone 1. ab initio positum fuisse vocabulum *creatus* pro *constitutus*, postea vero hoc alterum vocabulum in illius locum substitutum fuisse, „Paceco momento, non esse citra controversiam, an Adamus interiorem sanctitatem obtinuerit *primo, quo creatus fuerit momento*.“ Utramlibet igitur ex duabus sententiis supra commemoratis potiore ducas: non pugnabis cum fide catholica, dummodo illud teneatur, primos parentes fuisse ita comparatos ante lapsum, ut Dei beneficio haberent sanctitatem et iustitiam.

Restat, ut de controversia quid ipsi sentiamus, breviter exponatur. Est igitur nostra sententia quasi *media* inter utrasque oppositas. Nimirum sanctitas et iustitia primorum parentum habet duplicem rationem seu relationem; nam haud dubie referenda est et ad *naturalem legem* rationi ingeneratam et ad *positivum Dei mandatum*. Hoc facto discrimine apparet, qui mediae sententiae cum s. Synodi verbis optime convenienti relinquatur locus. — Primum igitur, nostro iudicio, primi parentes *ab ipsa creatione* ita comparati erant, ut gauderent *natura integra s. pura*, cuius virtute, utique gratis a Deo accepta, ad explendam *legem naturalem* et eatenus ad iuste sancteque vivendum idonei ac prompti essent. Hanc interpretationem postulare videntur plures s. Scripturae loci, ut Genes. I. 31.: „viditque Deus cuncta, quae fecerat, et erant valde bona.“ Et Ecclesiast. VII., 30.: „Solummodo hoc inveni, quod fecerit Deus hominem rectum, et ipse se immiscuerit infinitis quaestionibus.“

Et ad Ephes. IV., 24.: „Induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia et sanctitate veritatis.“ Hinc Catechismus Rom. P. III. cap. 10. qu. 6. ait: „Haec recta concupiscendi vis (quum nempe appetitus rationi paret) Deo auctore *a natura nobis insita est*, sed primorum parentum nostrorum peccato factum est, ut illa naturae fines transsiliens usque adeo depravata sit, ut ad ea concupiscenda saepe excitetur, quae spiritui ac rationi repugnant.“ Ex quibus intelligitur primos homines *secundum quid*, id est si respicimus ad eorum facultatem implendae *legis naturalis*, dici posse in sanctitate et iustitia *creatos*. — Sed praeter naturalem rationis legem Deus primis parentibus dederat etiam *positivum* mandatum, a quo implendo per positivas (non naturales) Satanae tentationes retinebantur. Numquid igitur, ut etiam huic *positivo* Dei mandato satisfacerent, *fortiter resistendo tentationibus praeter ordinem naturae venientibus easque omnino superando*, solis naturae integrae viribus satis prompti paratique erant? Hoc negandum videtur. Sed Deus *supernaturali gratia* id addidit, quod deerat ipsorum naturae quamvis integrae. Ergo primi parentes *secundum quid*, id est si respicimus ad eorum facultatem satisfaciendi *positivo Dei mandato* spretis gravibus Diaboli tentationibus, etiam recte dicuntur non fuisse creati in sanctitate et iustitia, sed ad hanc *elevati* per gratiam *supernaturalem*. Quibus expositis plenissimam lucem accipit mutatio vocis a Concilio facta et ab initio commemorata: nam latius

patet vocabulum *constitutus* quam *creatus*, potestque illud aptissime dici cum de ea sanctitate et iustitia, in qua, nostro iudicio, creati fuerunt primi parentes, tum de ea, ad quam supernaturali gratia fuerunt elevati.

Perdiderunt autem primi parentes et sibi et posteris per inobedientiae peccatum omnem sanctitatem et iustitiam (Conc. Trid. l. c.), proinde perdiderunt non modo supernaturalem gratiam sanctificantem, sed etiam naturam integram, in cuius locum sua culpa contraxerunt sibi naturam mancā, pravā, ad honesta perficienda et salutem promerendam non amplius idoneam, ad peccata perpetranda propensam.

De peccato originali.

§. 32.

Totum de *peccato originali* locum accurate exposuit s. Synodus Tridentina Sess. V. Quae hic definita sunt, ea omnia cadere non debent sub controversiam, neque quisquam ab his sciens discedere potest, nisi deserat Ecclesiam Catholicam. Inprimis igitur, ubi quaerimus de statu posterorum Adae quoad animam, hoc est fidei dogma: omnes posteros ex sola ab Adamo origine nasci carentes sanctitate et iustitia, quam primus homo amisit, habere in se peccatum, quod mors sit animae, non imitatione sed propagatione transfusum, esse inquinatos et immundos, filios irae et indignationis Dei (Deo odio-

sos), vita aeterna indignos, sub potestate Diaboli. „Nemo est, ut ait Pallavicinus Hist. Conc. Trid. lib. VII. cap. 10. num. 8., qui nesciat peccati originalis nomine intelligi certum aliquid, quo propter patratam ab Adamo culpam Deo reddimur odiosi eiusque tum gratia tum gloria indigni.“

Sed quaeri licet, quod ex proposita descriptione non est omnino luculentum, *in quo* ponenda sit *quove modo* cogitanda et definienda *ipsa interior natura* illius peccati propagatione transfusi? Concilium de hac re nihil decrevit, et rursus, quod probe animadvertendum est, de consulto nihil decrevit, ut intelligimus ex eodem Pallavicino, cuius haec verba sunt in Hist. Conc. Trident. lib. VII. cap. 10. num. 6.: „Patrum consilium fuit in recensendis definitionibus (de pecc. orig.) se prorsus abstinere a supervacaneis articulis, ab illis nimirum, qui catholicas inter scholas in dubitatione versantur: nam utrilibet parti quis adhaereat, nihil Scripturae, anteactis Conciliis perpetuisque Traditionibus contradicit: ac proinde ingeniorum libertati permitti possunt absque ullo divinorum Oraculorum despectu et absque animarum detrimento. Idcirco semper obstitere Legati, ne quid de Conceptione Virginis sanciretur: hic vero admonuerunt, ne quid certi statuerent de natura ipsa originalis culpae, de qua Scholastici discordant; nec enim Synodus collecta fuerat ad decidendas opiniones, sed ad errores recidendos. Similiter Andradius Hispanus, qui respiciens ad Concilii de peccato orig. decretum: „consulto, ait, ita involutum fuisse, ut liberrima relinqueretur licentia quidvis opinandi

de peccato originis.“ Potest ergo unusquisque, quod attinet ad naturam huius peccati, salva fide eam, quae ipsi potior videtur, amplecti et profiteri sententiam, dummodo talem, ut nihil derogetur eorum, quae Concilium definivit. At pro tali a nobis habetur sententia, quae peccati originalis naturam ponit *in prava concupiscentia haereditate accepta, quatenus haec sine gratia Christi est invincibilis, mors animae, sub servitute peccati animam detinens, cum realu coniuncta*: quum contra efficiatur per regenerationis sacramentum, per gratiam ob Christi merita divinitus infusam, ut remanens ad agonem concupiscentia vinci queat, neque mors animae sit et a reatu solvatur. Revera autem in hac sententia, (quam suadere videntur complures s. Scripturae loci, ut ad Rom. V., 12. ss. et VII., 24—25.; Ioh. III., 5—6.; Psalm. L., 7.; Ioh. XIV., 4.), nihil inesse, quod ulla ratione adversetur Concilii decretis, id cum rei ipsius consideratio docet*), tum etiam inde intelligitur, quod, teste

*) Obiiciat aliquis: si natura peccati originalis ita concipiatur, ut supra dictum est, ex eo consequi hoc peccatum non esse *actuale*. Respondemus: Sane istud quidem; at illi ipsi, qui volunt esse *actuale* etiam in Adae posteris, nostro iudicio non solum rationi repugnant, sed etiam Concilio Tridentino; nam Canon 3. diserte affirmat, Adae peccatum, quod origine unum sit, inesse posteris propagatione transfusum, non *imitatione*, id est autem inesse non ut *actuale* peccatum, cuiusmodi erat praevaricatio Adae. Hinc D. Thomas I. 2. Qu. 82. art. 2.: „Ad secundum dicendum, quod *actuale* peccatum est inordinatio quaedam actus. Originale vero cum sit *peccatum naturae*, quae habet rationem culpae, in quantum derivatur ex primo parente. Huiusmodi autem dis-

eodem Pallavicino l. c. cap. 9., Patres Concilii non improbarunt „succinctam illam propositionem Scholasticis usitatam: ex peccato originali remanere post baptismum partem materiale (id est concupiscentiam tanquam substratum physicum), non autem formalem (id est non illud, quo concupiscentia ante baptismum mors animae est et reatum habet adiunctum).“ Placet e Scholasticis afferre insignem Petri Lombardi locum, qui legitur lib. II. Sent. dist. 32. his verbis expressus: „Quoniam supra dictum est originale peccatum esse *vitium concupiscentiae*, superest investigare, quomodo in baptismo dimittatur, cum etiam post baptismum remaneat concupiscentia, quae ante fuerat. Unde videtur vel peccatum originale non esse concupiscentiam, vel non remitti in baptismo. Manet quippe, ut ait Augustinus (lib. I. de nupt. et concup. in fine cap. 25.) in corpore mortis huius carnalis concupiscentia, cuius vitiosis desideriis non obedi-
 edire praecipimur: quae tamen concupiscentia quotidie minuitur in proficientibus et continentibus. Sed licet remaneat concupiscentia post baptismum, non tamen domi-

positio naturae inordinata habet rationem habitus. Sed inordinata dispositio actus non habet rationem habitus. Et propter hoc peccatum originale potest esse habitus, non autem peccatum actuale.“ Catechismus Rom. P. II. cap. 2. qu. 44. describens baptismi effectum haec habet: „Baptismi proprius effectus est peccatorum omnium, sive *originis* vitio, sive *nostra culpa* contracta sint, remissio.“ Distinguitur ergo hic vitium originis seu peccatum originale a peccatis nostra culpa contractis, id est a peccatis actualibus.

natur et regnat (non invincibilis est) sicut ante: immo per gratiam baptismi mitigatur et minuitur, ut post dominari non valeat, nisi quis reddat vires hosti eundo post concupiscentias. Nec post baptismum remanet ad reatum, quia non imputatur in peccatum, sed tantum poena peccati est.“ Et S. Augustinus cum loco a Magistro Sententiarum ante laudato tum aliis plurimis eandem sententiam professus fuerat, ut de peccat. mer. et rem. cap. 4.: „*Concupiscentia* igitur tanquam lex peccati, manens in membris corporis mortis huius, cum parvulis nascitur, in parvulis *baptizatis a reatu solvitur*, ad agonem relinquitur, ante agonem mortuos nulla damnatione persequitur, parvulos *non baptizatos reos* innecit, et tanquam *irae filios*, etiamsi parvuli moriantur, ad condemnationem trahit.“ Quae hic S. Augustinus docet de *concupiscentia* in parvulis, eadem Ecclesia Cath. docet de *peccato originali*. Nec minus memorabilia sunt, quae plane sibi consentaneus Ecclesiae Pater statim subiungit: „In grandibus autem baptizatis, in quibus iam ratione utentibus, quidquid eidem concupiscentiae mens ad peccandum consentit, propriae voluntatis est, deletis peccatis omnibus, *soluta etiam reatu*, quo *vinctos originaliter* detinebat, ad agonem interim manet, non sibi ad illicita consentientibus nihil omnino nocitura, donec absorbeatur mors in victoriam, et pace perfecta nihil quod vincatur existat. Consentientes autem sibi ad illicita reos tenet, et nisi per medicinam poenitentiae et opera misericordiae per caelestem Sacerdotem pro nobis inter-

pellantem sanentur, ad secundam mortem damnationem-
que perducit.“ Quae quidem Augustini verba quin Con-
cilium Trid. Can. 5. prae oculis habuerit, vix dubitari
potest. Et vero si in hoc ipso canone declarant Patres:
„in **baptizatis** concupiscentia quum *ad agonem*
relicta sit, nocere non consentientibus sed viriliter per
Christi Iesu gratiam repugnantibus non valet,“ et paulo
post: „hanc concupiscentiam, quam aliquando Apostolus
peccatum appellat, s. Synodus declarat Ecclesiam Catho-
licam nunquam intellexisse peccatum appellari, quod *vere*
et *proprie* in **renatis** peccatum sit, sed quia ex
peccato est et ad peccatum inclinatur;“ nonne ex his col-
ligi licet ex mente Patrum concupiscentiam in *non bapti-*
zatis ita comparatam esse, ut non tam ad agonem sit,
(in quo victoria reportari queat), sed ut *mortem animae*
afferat, itemque in *non renatis* talem esse ut *vere* et
proprie peccatum sit, *veram* et *propriam peccati ra-*
tionem habeat? Id si est, ex mente Patrum utique
concupiscentia ante baptismum est pars constitutiva pec-
cati originalis. Luculentius etiam Catechismus Rom. P.
II. cap. 2. qu. 43.; nam quum doceat cum S. Augustino:
reatum concupiscentiae solvi in baptismo, concupiscen-
tiam ceu fomitem relinqui; quid hoc est aliud quam di-
cere: *reatum peccati originalis* remitti in baptismo
per Iesu Christi gratiam, ut ait Conc. Trid. init. Can.
5., *materialem* autem huius peccati partem, (id est con-
cupiscentiam) remanere? Itaque Catechismus Rom. in
concupiscentia, qualis *ante baptismum* sine gratia Christi

est, peccati originalis naturam ponit. Atque hanc sententiam receptam a multis veteribus Theologis, inter quos etiam S. Bonaventura (in II. Sent. dist. 30. art. 2.), plurimi etiam recentiores Theologi suam fecerunt, ut Confutatores Confessionis Augustanae, Eckius, Cochlaeus, Wimpina (vid. Fabric. Harmonia Conf. August. p. 15. Colon. 1587), Dobmayerus, Geigerus, Frintius Episcopus S. Hippolyti, aliique complures.

De hominis lapsi viribus, inprimis de gratia homini necessaria ad fidem.

§. 33.

Quanto difficilior et tanquam salebrosior ex communi Theologorum consensu est quaestio de *hominis lapsi viribus* itemque *de gratiae necessitate* ac distributione: tanto sane diligentius cavendum est, ut in hoc genere scopuli evitentur. Evitabuntur autem, siquidem, ut in omnibus oportet, ita praecipue in hac materia Ecclesiam certissimam ducem sequemur. Sed nusquam, quae de illis rebus credenda sint, Ecclesia accuratius exposuit ac definivit quam in Concilio Trident. Sess. V. et praecipue Sess. VI. de iustificatione. Placet ex multis pauca referre. Huiusmodi illud est: liberum hominis arbitrium post Adae peccatum non esse amissum et extinctum, viribus tamen extenuatum et inclinatum. Rursus hoc: hominem suis operibus, quae vel per humanae naturae vel per legis doctrinam fiant, absque divina per I. Christum gratia

non posse iustificari coram Deo. Item illud: non ad hoc solum divinam gratiam per Christum Iesum dari, ut *facilius* homo iuste vivere ac vitam aeternam promereri possit, quasi per liberum arbitrium sine gratia utrumque, sed aegre tamen et difficulter possit; proinde gratiam illam homini, cuius liberum arbitrium est viribus attenuatum et inclinatum, ad iuste vivendum et ad vitam promerendam absolute necessariam esse. — Etiamne ad *fidem* referenda est gratiae divinae necessitas? Id in universum nemini dubium esse potest. Sed possunt hoc loco moveri quaestiones subtiles, in quibus expediendis duo cavenda sunt: primum nequis in errores Pelagianorum vel Semipelagianorum incidat; deinde nequis meram sententiam theologicam venditet pro dogmate catholico. Nos quidem paucis rem explicabimus.

Distinguenda est fides viva seu efficax, quae cum caritate coniuncta est, per caritatem operatur, et ex eo, quod praestat salutem, etiam salutaris dicitur, haec igitur fides distinguere debet ab altera, quae sine caritate seu mortua est, quae salutem non praestat et propterea vocatur etiam otiosa. Numquid igitur ad fidem *vivam* et salutarem necessaria est gratia divina *supernaturalis*, et quidem non externa solum (posita in Evangelii praedicatione), sed talis quae interius illuminet intellectum ac moveat voluntatem, ut firma et ad vitae sanctitatem efficax assensio libere motivis credendi adhibeatur? Affirmandum hoc sine ulla dubitatione est; et quidem pertinet illius interioris gratiae necessitas non modo ad

conservationem et augmentum fidei, sed ad ipsum etiam eius initium. Diserte id declaravit Concil. Araus. II. can. 8.: „Si quis sicut augmentum, ita etiam initium fidei ipsumque credulitatis affectum, quo in eum credimus, qui iustificat impium, et ad generationem sacri baptismatis pervenimus, non per gratiae donum, id est per inspirationem Spiritus Sancti, *corrigentem voluntatem nostram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem*, sed naturaliter nobis inesse dicit; apostolicis dogmatibus adversarius approbatur, beato Paulo dicente: *confidimus, quia, qui coepit in vobis bonum opus, perficiet usque in diem Domini nostri Iesu Christi*. Et illud: *Vobis datum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed etiam ut pro illo patiamini*. Et: *gratia salvi facti estis per fidem, et hoc non ex vobis; Dei enim donum est*.“ Et canon. 7. „Siquis per naturae vigorem bonum aliquid, quod ad salutem pertinet vitae aeternae cogitare, *ut expedit*, aut eligere s. salutari id est evangelicae praedicationi consentire posse confirmat, absque illuminatione et inspiratione Spiritus s., qui dat omnibus *suavitatem in consentiendo et credendo veritati*, haeretico fallitur spiritu.“ Pariter Concil. Trid. Sess. VI. can. 3.: „Si quis dixerit sine praeveniente Spiritus s. inspiratione atque eius adiutorio hominem *credere, sperare, diligere aut poenitere posse, sicut oportet*, ut ei iustificationis gratia conferatur, anathema sit.“ — Iam quid iudicabimus secundum Ecclesiam Catholicam de fide *mortua et otiosa*? Etiam *hanc* esse donum gratiae

illius *supernaturalis*, id quidem neque diserte expressum inest in Concil. Trid. Sess. VI. can. 28., neque concludendo effici potest; nam isto canone de gratiae necessitate nullus omnino sermo fit, quamvis dicatur posse in eo, qui per peccatum gratiam amiserit, veram fidem remanere, licet mortuam et sine caritate. Quodsi respicimus ad canones supra commemoratos, haec duo in oculos incurrunr: primum in iis sermonem esse de gratiae supernaturalis interioris necessitate; deinde hanc necessitatem referri ad fidem *vivam* et *salutarem*. Nam profecto verba illa: „*corrigentem voluntatem nostram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem,*“ et „*cogitare, ut expedit,* de rebus ad salutem vitae aeternae pertinentibus,“ et: „*credere sicut oportet,*“ non possunt nisi de fide *viva* intelligi. Ergo etiam hoc unum est declaratum fidei dogma: ad fidem *vivam* s. *salutarem*, et quidem in omnibus eius gradibus, omnino necessariam esse gratiam divinam *supernaturalem*, illuminationem et inspirationem Spiritus sancti: at non est fidei dogma, eiusdem gratiae *supernaturalis* necessitatem pertinere etiam ad fidem *mortuam*, quae salutem non praestat. Addimus, hanc postremam sententiam ne habere quidem, quo fulciatur; immo videri pugnantem esse cum mente Patrum, qui in illis Conciliis Ecclesiae doctrinam exposuere. Nam si Patres declarant: homini, ut possit cogitare de rebus ad salutem vitae aeternae pertinentibus *sicut expedit* — ut possit credere *sicut oportet*, necessaria est gratia divina *supernaturalis*: nonne colligi licet

a contrario, fuisse tacitam mentem illorum Patrum, posse hominem sine gratiae *supernaturalis* adiutorio credere *sicut non oportet*, id est habere fidem *mortuam* et *otiosam*? Accedit, quod s. Iacobus (Epist. II. v. 17—19.) fidem in hominibus mortuam, non habentem opera, comparat cum fide daemonum, qui credant et contremiscant. Nec vero illud, quod nos hoc loco docuimus, novum est: idem multi alii docuerunt, ut clarissimus Suarez (Tom. VI. part. I. lib. II. cap. X. et in Summae Compendio a Franc. Noël concinnato p. I. pag. 396—97.), laudans in suam partem D. Thomam, Duns Scotum, Caietanum, Sotonem, alios.

Atque haec quae scripsimus quamvis exigua sint, ut ex bono animo scribentium aestimentur, et Deo iuvante aliquid saltem utilitatis afferant in sinceris votis habemus.

ADDITAMENTA.

Quicumque in Theologia bene versati perlegerint haec Additamenta, haud dubie iudicabunt effata a nobis congesta ex aliorum scriptis et ad tuendas nostras sententias in medium prolata esse eiusmodi, ut passim similia apud clarissimos et probatissimos quosque Theologos reperiantur. Quae quidem res quum efficere queat, ut iidem, si minus norint Germanicarum rerum rationes, aliquantum mirentur et quaerant ex nobis, cur tandem ista superflua ediderimus; paucis ad hoc videtur esse respondendum. Quippe in Germania, (ut alias mittamus terras), nonnulli Viri, qui singularis orthodoxiae laudem sibi sumunt, longe alia docent et pro doctrina catholica venditant, veluti hoc: rationem per peccatum originale tota natura sua corruptam ac depravatam esse; item hoc, quod ex illa propositione sponte fluit: existentiam et unitatem Dei non posse per naturalem rationem certo cognosci; rursus hoc, quod ex eadem propositione manat: existentiam Dei et factum revelationis divinae argumentis demonstrari nec posse nec debere; et quae sunt alia istiusmodi. Contra hos fortiter pugnare iubent officiorum christianorum praecepta; nam spargunt illi errores, quibus sana omnis Theologia atque imum religionis fundamentum evertitur, iidemque, licet verbis pie sonantibus delectentur, auctoritatem ecclesiasticam semper in ore habeant atque, ut Galliae Epis-

coporum verbis utamur (Censure de 56. propositions etc.), „*affectata diligentia defendant doctrinam, quae maxime favet auctoritati s. Sedis Apostolicae*“; tamen maximum Ecclesiae detrimentum inferunt in suspicionem heterodoxiae vocantes et tanquam Ecclesiae hostes accusantes eos omnes, qui ipsorum placitis, sane novis et, ni scripta legerentur, prope incredibilibus, non adhaerescunt. Profecto non superfluum esse potest his adversariis, tot discordiarum turbarumque veris auctoribus, iterum iterumque opponere aliorum Theologorum probatissimorum auctoritatem. Placuit igitur ex copioso apparatu hoc tempore nonnulla depromere, et quidem ea potissimum, quae pertinent ad quaestiones fundamentales a nobis pertractatas.

Ad Meletem. Theolog. §§. 2. 3. et 26.

Quae diximus de argumentis ad credendum sufficientibus, de nexu eorum cum ratione, de necessaria eorundem cognitione plus minus perfecta, de prudenti disquirendi genere, eadem praeclare expresserunt plurimi Theologi magni nominis.

Incipiamus a Viro, qui cum inter oratores christianos facile principem locum obtinet, tum etiam disputandi et arguendi subtilitate excellit. *Burdaloius (Bourdalone)* in tractatu „*de la foi et des vices qui lui sont opposés*“ haec scribit: „Un homme du monde qui fait profession du christianisme, et à qui l'on demande compte de sa foi, dit: Je ne raisonne point, mais je veux croire. Ce langage bien entendu peut être bon; mais dans un sens assez ordinaire, il marque peu de foi et même une secrète disposition à l'incrédulité. Car qu'est-ce à dire, je ne raisonne point? Si ce prétendu chrétien savoit bien là-dessus démêler les véritables sentimens de son coeur, ou s'il les vouloit nettement déclarer, il reconnoîtroit que sou-

vent cela signifie: Je ne raisonne point, parce que, si je raisonnois, ma raison ne trouveroit rien qui la déterminât à croire; je ne raisonne point, parce que, si je raisonnois, ma raison même m'opposeroit des difficultés qui me détourneraient absolument de croire. Or, penser de la sorte et être ainsi disposé, c'est manquer de la foi, car la foi, je dis la foi chrétienne, *n'est point un pur acquiescement à croire, ni une simple soumission de l'esprit, mais un acquiescement et une soumission raisonnable; et si cette soumission, si cet acquiescement n'étoit pas raisonnable, ce ne serait plus une vertu.* Mais comment sera-ce un acquiescement, une soumission raisonnable, si la raison n'y a point de part?"

„Il faut donc raisonner, mais jusqu'à certain point, et non au-delà. Il faut examiner, mais sans passer les bornes que l'apôtre marquoit aux premiers fidèles, quand il leur disoit: Mes frères, en vertu de la grâce qui m'a été donnée, je vous avertis tous, sans exception, de ne porter point trop loin vos recherches dans les matières de la foi, mais d'user sur cela d'une grande retenue, et de n'y toucher que très-sobrement. (Rom. XIII., 3.) *Quelles preuves, quels motifs me rendent la religion que je professe, et conséquemment tous les mystères qu'elle m'enseigne, évidemment croyables? voilà ce que je dois tâcher d'approfondir; voilà ce que je dois étudier avec soin et bien pénétrer; voilà où je dois faire usage de ma raison, et sur quoi il ne m'est pas permis de dire, je ne raisonne point; car, sans cet examen et cette discussion exacte, je ne puis avoir qu'une foi incertaine et chancelante, qu'une foi vague, sans principes et sans consistance.* Aussi est-ce pourquoi le prince des apôtres, saint Pierre, nous ordonne de nous

tenir toujours prêts à satisfaire ceux qui nous demandent raison de ce que nous croyons et de ce que nous espérons (I. Petr. 3. 15.). Il veut que nous soyons toujours là-dessus en état de répondre, de iustifier le sage parti que nous suivons, de faire voir qu'il n'en est point de mieux établi, et de produire les titres légitimes qui nous y autorisent et nous y attachent inviolablement."

Episcopus Argentoratensis *Le Pape de Trévern*, Vir summa doctrina praeditus, in opusculo, quod inscribitur: *Exposition abrégée des questions les plus importantes de la Religion, adressée aux Elèves de son grand-Séminaire*, ex D. Thoma Aquinate haec affert et sua facit:

„*Sans ce principe interieur de certitude la foi ne porteroit sur aucune base; car on ne croiroit jamais, si la raison ne voyoit qu'elle doit croire; non enim crederet, nisi videret ea esse credenda.*"

„La foi (divine) n'admet pas un examen, par lequel la raison naturelle démontre ce que l'on croit; mais *elle admet l'examen des motifs qui portent à croire*, v. g. la Révélation confirmée par des miracles."

Notae sunt *Dan. Huetii*, Episcopi Abrincensis, Viri in omni litterarum genere praestantissimi, *Alnetanae Quaestiones de concordia rationis et fidei*. In his Quaestionibus et eleganter et acute scriptis plurima leguntur, quae huc spectant, veluti totus locus de ratione fidei praevertente, qui exstat lib. I. cap. 2. §. 2.:

„Inde, inquit, colligere licet rationem, pro obscuritatis suae modo, praevertere fidei in adeptione veritatis Utque prius sensibus utimur, quam ratione, ita prius ratione quam fide. Et quemadmodum ante sentit homo estque animal quam rationis sit particeps, ita prius rationis est particeps quam fidei. Ad naturam enim hominis

pertinet ratione esse praeditum: at praeter naturam est praeditum esse fide. Deinde cum fides sit donum homini divina gratia extra naturae ordinem concessum, ratio vero natura humana contineatur, gratiamque praecedat natura, utpote in qua recipiatur, *ratio utique et naturalis cognitio praecedat fidem.*“

Et paullo post:

„Ut pergamus probare rationem praevertere fidei, adde ad superiora, intelligi necesse esse, *quid* credendum sit, etsi eorum, quae credenda sunt, naturam intelligi nihil necesse sit, intelligi autem per rationem Adde et fidem requirere aliquem rationis usum ea explorantis et dispicientis, *quae mentem ad credendum invitant*“ (*motiva credendi*), „quamvis fides posita sit in actione mentis primae veritati revelanti assentientis iussu voluntatis per gratiam divinam excitatae, nec mens ad assentiendum desideret certas rationis probationes et argumenta“ (id est non desideret rerum ipsarum perspicientiam rationis), „cum fides versetur circa res non apparentes neque demonstratas.“

Et in fine eiusdem paragraphi:

„Credere, nec *quid* credatur scire, insanire est. Credere item, quod a Deo revelatum non sit, ad fidem divinam, de qua agimus, non pertinet. Ut autem credatur quippiam *idcirco*“ (*ob id motivum*), quod a Deo revelatum est, utendum est ratione.“

Nec vero Huetius quae de hac materia exposuit, arbitratur esse nova, sed explorata potius et constantia inter Theologos; nam §. 3. ita scribit:

„Ut voluntas moveatur ad credendum prudenter, duo requiri censent Theologi: sufficientem apprehensionem *objecti*, et iudicium, quod *expediat* illud credere (id est

quod adsint argumenta s. motiva ad credendum sufficientia).“

Luculentissima etiam sunt, quae cap. 3. §. 1. leguntur his verbis expressa:

„Non potest intellectus iis assentiri, quae proponuntur sibi ad credendum, nisi ipsi videantur esse credibilia. Atqui videri ipsi credibilia non possunt, nisi *exploret argumenta cur credibilia sint*, eaque approbet, quae suadeant, ea refellat, quae deterreant. *Haec autem diiudicatio rationis opus est*, quae ad id gratiae divinae ductum ipsa quoque desiderat.“

Sed satis hoc loco deprompsimus ex Huetio. Sequitur *Muratorius*, tantum Italiae decus, quem eundem in suspicionem adducere nuperrime quidam conati sunt, sed frustra conati sunt semperque, si Superis placebit, conabuntur.*) Nolumus tamen neque hoc loco neque infra laudare Muratorii libros *de ingeniorum moderatione* scriptos, qui in omnium manibus sunt atque abundant effatis huc spectantibus et a nobismet ipsis iam alibi ex parte commemoratis; sed alios quosdam libros eiusdem scriptoris consulemus. In libro, qui inscribitur: *Delle forze dell' intendimento umano*, haec sunt cap. 18.:

„Idem Suarez (Disput. III. Sect. I. de fide) *omnesque reliqui Theologi docent debere rationem humanam praecedere fidei, ut cognoscatur esse prudenter credibile illud, quod ad credendum proponitur*. Alioqui is, qui ita non ageret, posset pari modo ei credere, qui falsam religionem ipsi proponeret. Atque hoc non inde est, quod ratio humana sit fundamentum, in quo nitatur fides chri-

*) Cf. opusculum ita inscriptum: *Ehrenrettung L. A. Muratori's durch Benedict XIV. in neue Erinnerung gebracht, und zur Rechtfertigung gegen die Verdächtigungen des Lütticher Journal hist. et litt. etc. von Dr. Braun. Trier, bei Gall 1838.*

stiana, nec potest illa esse obiectum formale huius fidei. Tantummodo ope illius (*per mezzo suo*) homo disponitur ad credendum prudenter; idemque deinde firmiter credit res ad religionem pertinentes, propterea quod Deus, prima veritas, revelavit, et hoc est verum fidei nostrae obiectum.“

Postremo adiungimus, quod nuper in Gallia adversus Delamennaeum eiusque discipulos decreverunt magnus Episcoporum numerus. Quippe censura eorum pertinens ad propos. 24. his verbis continetur:

„Haec propositio, quae sententiam continet in toto opere sparsam, videlicet *nullo in casu rationem fidei praeire*, absurda est; insuper verae religioni, quam ad merum fanatismum redigeret, est admodum iniuriosa.“

Quodsi ratio praevertit fidei, si argumenta, quibus movemur ad credendum, debent esse rationi sufficientia, si talium argumentorum cognitio plus minus perfecta iure requiritur, si istam cognitionem saltem in iis, qui doctores religionis existunt, etiam perfectiorem esse oportet: facile inde intelligitur, quam male consulant rei christianae et catholicae, qui rationem aspernantur, facile intelligitur *naturalium veritatum* et *Philosophiae*, quae naturales veritates earumque principia indagat, illustrat accurateque demonstrat, praestantia ac dignitas. Audiamus etiam de hac re, quae tam clara videtur, ut mirum sit posse a nonnullis contra sentiri, peculiare aliquot testes.

Et primum quidem inducemus e nostratibus Virum, qui aute tria fere decennia per multorum annorum spatium in Academia Monasteriensi Guestphalorum sub oculis Ecclesiae Praesulum magna cum laude tradidit disciplinas philosophicas, neque unquam vel in levissimam heterodoxiae suspicionem venit. Quippe haec sunt verba *Ueberwasseri* in libro eius: *Moralphilosophie*, Münster 1814, P. I., pag. 211.:

„Iam si quaeritur, cur rationem suam homo debeat aestimare ; unicum responsum hoc est: quia homo rationem suam itemque dignitatem humanae naturae suae in ratione sitam non aestimans se ipsum abiicit, et ad brutorum animantium gradum, immo etiam infra hunc gradum delabitur , ac proinde hac voluntaria sui abiectio, quantum est penes ipsum, omnem humanae naturae suae dignitatem cum eaque omnem sui aestimationem destruit. Ita vero iam nulla amplius erit de moribus disquisitio; nam negato, rationem esse ipsam propter se aestimandam, statim sublata est morum doctrina, ut vel notio huius doctrinae secum ipsa pugnet Quid autem homo, qui suam non aestimat rationem, habebit quod aestimet? Num fortasse rationem in aliis hominibus? At quomodo adducitur eo, ut in aliis cognoscat rationem eiusque dignitatem? Nulla alia certe via nisi ut suae rationis eiusque dignitatis sit conscius. Hanc autem ubi non aestimat, quomodo illam aestimare potest? Num vero aestimabit numen divinum, numinisque divini sacra effata? At quid est illud, quo cognoscit Dei existentiam eiusque perfectiones, factum revelationis divinae, doctrinarum, quae in ea continentur, veritatem, praestantiam, divinitatem? Ubi rationem suam non aestimat homo, quomodo fidere potest eiusdem effato: esse Deum, esse revelationem divinam? Quomodo credere, aestimare, diligere potest id, quod credendum, aestimandum, diligendum esse praecipit? Et quid tandem ipsius rationis supererit, si ab eius aestimatione nos abdicamus? Quemadmodum negato principio contradictionis, nullum iam est cogitare, propterea quod non cogitare aequiparatur cogitandi actioni: ita, abdicata rationis aestimatione, praeter morum doctrinam tollitur omnis

veritas. Nam quomodo veritas tanquam veritas ullius esse pretii potest apud eum, qui fontem, unde manat, nihili pendit? Extinguitur ipsa ratio per principium ei prorsus contrarium, quod in vitae actionibus nullum rationi locum relinquit.

Muratorius in praeclaro libro, qui inscribitur; *delle riflessioni sopra il buon gusto nelle scienze e nell' arti*, P. II. c. 6. de usu Philosophiae in Theologia hoc modo disputat:

„Diximus, posse Theologiae Dogmaticae plurimum adiumenti afferri ex Philosophia. Addimus nunc, oportere etiam, ut, quantum potest, hoc illi adiumentum afferatur. Est a nonnullis ita immodice obtrectata Theologia Scholastica, ut multi ne curantes quidem salutare eam e longinquo, penitus se dedant solius Dogmatices studio, sibi satis habentes scire ea, quae dixerunt s. Patres, quaeque aut decreverunt aut laudarunt s. Concilia. Ista scilicet facilis via est qua quis homo doctus evadit, iis rebus, quae a fide et ab Ecclesia docentur. Sed quemadmodum diximus, per eruditionem sine Philosophia non reddi perfectum Litteratum, ita dicendum, sola eruditione theologica non posse reddi perfectum Theologum. Et cavere oportet, ne ad evitanda laboriosa Scholasticorum munimenta Dogmaticam redigamus in occupationem otiosam et enervem, quippe totam scientiam theologiam facientes simplicem lectionem ac merum memoriae exercitium. Oportet posse defendere et probare doctrinas theologicas adversus omnes haereticos, qui hucusque extiterunt, et speciatim contra eos, qui adhucdum existunt. Oportet posse sustentare veritatem doctrinae christianae adversus Atheistas, Gentiles, Iudaeos, Muhammedanos. Id autem perfici non potest neque satis expedite neque satis solide, ubi Philosophia

non suppletur arma, id est argumenta et rationes ad sustentandam Auctoritatem, quae utique inter Catholicos est vis sufficiens, sed non sufficiens apud eos, qui non credunt Christo, aut non credunt infallibilem esse Christi veram Ecclesiam, id est Catholicam Romanam. Deinde etiam ad probandam ac dilucidandam inter ipsos Catholicos hanc Auctoritatem, itemque ad explicandos sacros codices, Ecclesiae Patres et certa quaedam dogmata vulgari hominum captu superiora vel maxime necessarium est adiumentum Philosophiae et acumen criticum huius ipsius Philosophiae proles.“

Postremum commode possumus hoc tempore laudare opusculum, quod ita inscribitur: *Theses, quas auspice Viro Principe Eminentissimo A. G. Severoli S. R. E. Cardinali publice propugnandas assumit Fr. Th. Angel. de Schellensheim O. Praedic. Viterbii 1821.* Thesis 4. ita sonat:

„Quanti nobilissima haec omnium artium parens ac procreatrix (Philosophia) facienda sit, plane ostendit maxima eiusdem utilitas homini profutura, qua homo, qua civis, et qua demum Christianus est orthodoxus. Ea siquidem a mente tenebris atque errore depulso intellectum hominis in omnigenam sublimioris cuiusque veritatis cognitionem attollit, voluntatemque instituit, quo facilius actiones suas in optimum finem ordinare queat; unde omnis reipublicae salus, vita ac splendor effulget. Cognitiones demum nostras ad ea, quae sunt fidei veluti praeambula (ut sunt Dei existentia, immutabilitas) constabilienda exserit disponitque; adversa, quae ab sciolis impiisque hominibus opponuntur, mirifice refutat. Uno verbo devotos sibi assecclas numeris omnibus absolutos in societatem reddit.“

Et thesis 7. his verbis enuntiata est:

„Patet hinc eximiae quoque artis huius nedum utilitas, sed et necessitas ad reliquas omnes, quae vel naturales vel supra naturam existunt, scientias apprime comparandas. Nemo enim ad eas tuto fidenterque accedere valet, nisi mentem prius ab erroribus praeiudiciisque vacuum solidis principiis exactisque notionibus ad veritatem repériendam instituerit. Qua de re iure meritoque a Tullio facultas ista ut *ars omnium maxima et iudex*, a divo autem Augustino ut *disciplina disciplinarum scientiarumque formatrix* modis omnibus commendatur.“

Ad §. 5.

Plurima alia huiusmodi testimonia affert *Episcopus Argenteratensis* in binis opusculis: *Avertissement sur l'enseignement de Monsieur Bautain*, et: *Exposition abrégée* etc. In posteriori opusculo haec addit p. 48 ss.:

„Après toutes ces citations des Pères (Iustini M., Minucii Fel., Origenis, Hilarii, Cyrilli Alex., Ioann. Chrysostomi, Hieronymi, Augustini, Theodoret, Leonis), et assurément il nous eût été facile d'en tripler le nombre, c'est bien à nous qu'il convient de nous écrier: „„Qu'est-ce la Religion pour tous ceux qui dédaignant l'héritage sacré des ancêtres, repoussent les traditions anciennes et ignorent l'esprit et le but du Christianisme?“ “*) Mais comment une pareille exclamation échappe-t-elle à celui qui, dédaignant lui-même l'héritage des ancêtres, repousse les anciennes traditions, et contre l'enseignement uniforme de l'Écriture sainte et des Pères de l'Église, soutient que hors de la Révélation, les Philosophes n'eurent jadis

*) *De l'enseign. de la Philos. en France*, par M. Bautain p. 7.

aucun moyen de connoître avec certitude leur Créateur, et que de nos jours même, personne n'y sauroit parvenir sans la foi? Cette simple assertion trahit dans ceux qui se la permettent, des notions bien superficielles. Mais quand ils la soutiennent avec opiniâtreté, leur entêtement mériterait d'être qualifié avec la plus grande sévérité. Je me borne à leur conseiller de s'en rapporter à l'enseignement de l'Écriture sainte, des saints Pères; à celui de toutes les écoles du Christianisme, depuis la première, instituée par saint Marc à Alexandrie, jusqu'à celles de notre tems: qu'ils interrogent les universités des trois royaumes de la grande Bretagne, d'Espagne; ils se verront condamnés par les grandes lumières qui ont brillé dans ces contrées savantes."

Audiamus de eodem argumento *Muratorium* libro supra laudato *delle forze dell' intendim. umano* cap. 18 ita loquentem:

„Sed Scepticus iste eruditus piscari etiam voluit e sanctis Patribus et ex Theologis, ut scilicet colorem aliquem adderet sententiis suis male sanis, contendens ipsos Patres tanquam *pro nihilo duxisse notitiam Dei rationis ope comparatam*. Quasi vero illi discordent a s. Paulo, qui clare agnovit in Epistola ad Romanos c. I, Deum naturali modo posse cognosci, i. e. rationem parem esse Deo *a posteriori* cognoscendo, si consideret admirabilem structuram atque ordinem rerum creatarum, quae sine prima causa intellectu praedita neque esse possent, neque habere tantas virtutes quantas in iis miramur et admiramur. Adiungit ipse Apostolus revera hoc supremum, perfectissimum et unicum ens ab ipsis gentilibus ita clare *cognitum* esse, ut sint *inexcusabiles*, propterea quod, quum Deum cognovissent, tamen ut Deum non glorifi-

cassent. Pariter in libro sapientiae cap. XIII. v. 5. affirmatur, ex contemplatione creaturarum posse cognosci Creatorem. Verum quidem est a Tertulliano ita scriptum esse (Lib. de Anim. cap. I.): *Cui Deus cognitus sine Christo? Cui Christus exploratus sine Spiritu sancto? Cui Spiritus sanctus accommodatus sine fidei sacramento?* Potuit Scepticus Tertulliano etiam Clementem Alexandrinum adiungere, qui (lib. V. c. 10 Stromat.) scripsit non posse a nobis sine revelatione Verbi divini intelligi ignotum Deum. Verumtamen nisi Tertullianum velimus esse mente captum, non possumus equidem ex illo loco efficere ipsum in ea sententia fuisse, existentiam Dei sine fide non posse cognosci. Non expectarunt certe Judaei (quod idem facile Tertullianus sibi persuasum habuit) adventum Messiae sive Christi, ut Deum esse cognoscerent eumque adorarent. Ipse Tertullianus in libro I. contra Marcionem Deum semper notum fuisse probat: *Habet Deus testimonia totum hoc quod sumus et in quo sumus.* Et in libro de Resurrect. carnis c. III. scripsit: *Quaedam et natura nota sunt, ut immortalitas animae apud plures et Deus noster apud omnes.*

Nec vero ii e nostratibus, qui faciunt cum Bautaenio, in animum inducant fortasse *Romae* probari suam sententiam; nam id contra se habere evincere possumus documentis luculentissimis. *Bonellius*, Philosophiae Professor in Urbe Roma, Vir peracuti ingenii ac merito laudatissimus, scripsit *Institutiones Logico-Metaphysicas*, quae in lucem prodierunt cum approbatione Censorum Romanorum. Ibi multa disputantur Tom II. iuxta naturalis rationis principia, ad existentiam Dei ex operibus probandam et ad contraria placita refutanda. Adjungimus theses aliquas Romae editas ac publice propugnatas in illustri Collegio Minervitano. In earum numero, quae a. 1819

propugnatae fuerunt sub auspiciis Emin. Principis Card. *Rivarola*, hae sunt:

Thes. 1. „Supremi numinis existentia per ea, quae facta sunt, invicte adeo ac manifeste eruitur, ut nemo ratione utens invincibili queat huius dogmatis ignorantia laborare.“

Thes. 2. „Eadem insuper formosa rerum universitas nedum existentem sed optimum ac sapientissimum Auctorem praedicat, cuius propterea intellectualis ac simplicissima debet esse natura.“

Ex iis, quae a. 1829 propugnatae fuerunt sub auspiciis Eminent. Principis Card. *Cappellari*, nunc Pontificis Maximi, unam hic depromimus ita enuntiatam:

Thes. 1. „Mortalium quisque pulcherrimam longeque ornatissimam orbis universi molem intuitus Numen extemplo rerum quarumlibet opificem cogitat, supremum eiusdem cuncta moderantis imperium cernit, arcumque demum cum ipso entium conditorum nexum atque ordinem contemplatur.“

Ad §. 6. not.

Etiam *Bonellius* respuit argumentum ontologicum, nec tamen ea de causa incidit in reprehensionem Censorum Romanorum. Verba eius haec sunt *Instit. Logico-Metaph.* Tom. II. Sect. 1. cap. 2:

„Reposuerunt aequo iure alii philosophi, ex solo conceptu entis perfectissimi, quem nos habemus, concludi non posse, neque quod reapse existat, neque quod possibile sit stricte et rigore loquendo. Conceptus enim noster clarus et distinctus essentiam logicam rei continet, non physicam, seu refertur ad nostrum concipiendi modum, non ad res nobis extrinsecas.

Excluso itaque argumento istiusmodi rationalismi abstracti remanent pro Dei existentia argumenta a posteriori, scilicet argumenta quae desumuntur ab existentia rerum finitarum et contingentium ad demonstrandam primam causam absolutam.“

Ad §. 10.

Diximus oportere, ut factum revelationis probetur argumentis rationi sufficientibus, atque haec argumenta s. motiva qualia sint, diligentius expositum est §. 10. Plane idem sonant complures theses ex numero earum, quas modo ante commemoravimus fuisse a. 1829 Romae editas et propugnatas sub auspiciis Emin. Principis Card. *Cappellari*, nunc Pontificis Maximi.

Thes. 11. „Quo vero eadem (sc. mysteria fidei) sensibus hominum ingenioque nequidquam apparentia protinus aliunde consentanea ac credibilia exhiberentur; notis quibusdam s. characteribus apprime illustribus donata fuere, queis integra revelatio ab spuris, iisque mendacibus profanorum commentis toto coelo discriminatur.“

Thes. 12. „Eas inter praeclaras nec ulli unquam anceps divini verbi notas doctrinae primum undique explorata perfectio, dignitas sanctitasque refulget, in alium neminem quam in Deum ipsum auctorem referenda.“

Thes. 13. „Hanc quoque longe nobilissimam altera excipit revera mirifica, splendor videlicet prodigiorum testandae divinitus revelationis authenticæ ac veritati.“

Ad §§. 6 et 11.

Ad solidam scientiam theologicam comparandam vel maximi momenti est, ut illae veritates, quae sunt fidei articulis *praeviae*, qua tales accurate percipiantur ac probe dignoscantur.

Quaenam vero sint huiusmodi veritates, explanavimus §§. 6 et 11. Idem, tum omnino tum ex parte, docent *Huetius, Le Pappes de Trevern, Muratorius*, alii.

Et *Huetius* quidem *Alnet. Quaest. lib. I. cap. 2.* ita scribit:

„Adde et mentem credentis plurimarum rerum notitia prius imbutam esse oportere, quam suscipiat fidem, velut notitia *existentiae Dei, sui, mundi, aliarumque complurium rerum*, quae iuxta Apostoli testificationem per rationem cognoscuntur, pro captu nempe rationis. Quamobrem ea in scholis Theologorum non *articuli fidei* sed *praeambula ad articulos* appellantur.“

Episcopi Argentoratensis in libro, qui inscribitur: *Avertissement sur l'enseignement* etc., haec verba sunt pag. 39:

„Que faut-il pour savoir qu'il existe un Dieu Créateur, et qu'il s'est révélé au monde par Moïse et Jésus Christ? Il suffit de faire un bon usage de la raison: ces *deux vérités* conduisent à la foi, elles en sont les *préliminaires* et non les *objets*.“

Idem Episcopus postquam in altero opusculo iam supra laudato: *Exposition abrégée* etc., de capitalibus iuvenum quorundam Clericorum erroribus ita conquestus est pag. 31.:

„Il est aussi vrai que déplorable, qu'une fraction de jeunes ecclésiastiques en est venue insensiblement jusqu'à soutenir dans la ville épiscopale que, sans la foi, la raison ne peut donner de certitude ni sur l'existence de Dieu, ni sur les miracles Évangéliques; double assertion de la quelle sortiroient les plus funestes conséquences, et que nous réfuterons tour à tour,“

ad postrema verba adiicit notam sane dignissimam, quae ab omnibus perpendatur. Est autem haec:

„La première (assertion) excuse l'Athéisme, si même

elle ne le justifie pas; la seconde donne complètement gain de cause au Déisme.“

Et *Muratorius* in libro: *delle forze dell' intendimento umano*, cap. 7. his verbis utitur:

„Quomodo revelationem mysteriorum ac dogmatum Christianorum alicui homini persuadebis eumque conduces ad fidem divinam, nisi prius sciat esse *Deum*, et qualis sit iste *Deus*?“

Et copiosius cap. 18.:

„Neque his (adultis) ipse *Deus* dispensat gratiam suam sine interventu rationis; alioqui si haec nullam partem haberet, et si motiva ac rationes non praecederent, cur Christianae potius religioni quam alteri pro vera habitae assensio praebanda esset, homo permixte amplecti posset fidem Hebraicam, Turcicam vel aliam quamlibet magis etiam ridiculam et fallacem, quae ipsi proponeretur tanquam divinitus revelata. Priusquam ergo amplectatur fidem Christianam, ratio humana cognoscere debet esse *Deum* aliasque veritates, quibus cognoscendis par est. Item cognoscere debet *hunc Deum esse veracem*, immo veritatem ipsam: ex quo tum efficitur, ut ratio, quando ex argumentis sufficientibus intelligit religionem esse a Deo revelatam, sciat etiam oportere, ut eam amplectatur credatque omnia, quaecunque ab hac religione traduntur, etiamsi insint dogmata intellectu humano superiora, et talia, quae licet rationis lumini contraria non sint, tamen eam habeant altitudinem, ut a ratione, qualis nunc est, nequeant comprehendi. Postremum ratio, priusquam assensum suum praebet religioni Christianae, cognoscere debet *argumenta illa sufficientia ad credendum, esse hanc religionem a Deo revelatam*. Eiusmodi argumenta dicuntur *motiva credibilitatis*, motiva adeo

valida, ut evidenter credibile faciant id, quod Christus Dominus noster revelavit ore suo, quodque ad nos est delatum per ipsius Apostolos. De his motivis s. Petrus Epist. I. v. 15. ita loquitur: *debere nos semper esse paratos ad satisfaciendum omni quaerenti de ea, quae in nobis est, spe.*“

Audiamus denique *Burdaloium* explicantem fere singula capita, in quibus stabiliendis potissimum ratio versetur. In tractatu supra laudato haec scribit:

„Tel est donc l'accord que nous devons faire de la raison et de la religion. La raison éclairée d'en haut fait comme les *premiers pas*, ou met comme les *préliminaires*, en nous convaincant que la religion vient de Dieu; que de tous les articles qu'elle contient, il n'y en a pas un qui n'ait été révélé de Dieu, soit dans l'écriture, soit dans la tradition expliquée et proposée par l'église; que Dieu étant absolument incapable d'erreur ou de mensonge, il s'ensuit que tout ce qu'il a prononcé est souverainement vrai; enfin que la religion ne nous annonçant que la parole de Dieu, elle est par conséquent également vraie et demande une adhésion parfaite de notre esprit et de notre cœur, *voilà où la raison agit, et ce que nous découvrons à la faveur de ses lumières.* Mais ce principe posé en général, la religion prend ensuite le dessus, elle propose ses vérités particulières etc.“

Ad §§. 12, 13 et 14.

Servata iuris regula: Suum cuique, perfectissima stabit concordia etiam rationem inter et revelationem. Recta ratio intelligit esse Deum eumque sapientissimum et veracissimum, sentit quam indigeat genus humanum altiori lumine, cognoscit

factum revelationis, hoc autem cognito non potest in *Naturalismo* subsistere, sed profiteri debet *Supernaturalismum*, totamque se tradere ac firmissimam fidei assensionem adhibere *loquenti Deo*. Si recusat facere, deficit a se ipsa. Idem affirmant complures loci iam ante commemorati. Accedant tamen alia quaedam praeclara effata. *Bonellius* l. c. Sect. III. cap. 1. haec habet:

„Istiusmodi errorum (quales profitetur Naturalismus et Deismus) refutatio adaequata et simplex habetur ex argumentis invictissimis, quibus ostenditur veritas revelationis, quae communiter audiunt *motiva credibilitatis*. Etenim quod Deus aliquam doctrinam peculiariter hominibus innotescere voluerit, quam sequerentur non discutendo per ratiocinium singulorum articulorum veritatem sed veracitati Dei revelantis confisi, hoc est merum factum. Si factum istiusmodi non constaret, non esset admittendum. Quum vero per evidentia argumenta innotescat Deum sic voluisse, tenetur homo lumen hoc sequi, quia Deus certe plura revelare potest, ad quae sola ratio non sufficit, et potest velle ut id quod ipse significavit, absque ambiguitate et restrictione recipiatur, cum nefas et impium dictu sit vel in minima aliqua parte id corrigere quod Deus ipse credendum proposuerit. Quare examen rationis non est adhibendum nisi ad discernendum factum historicum, utrum nempe constet quod aliqua doctrina ab aliquibus Dei nomine imposita vere a Deo sit. In hoc facto discutiendo adhibenda ratio est. Cum autem factum hoc satis probetur, iam pro corollario descendit veritas eorum omnium, quae in illa revelatione continentur: a Deo enim non potest certe mendacium procedere.“

Et *Huetius* Alnet. Quaest. lib. I. cap. 3. §. 10:

„Nunc, inquit, si recognoscamus superiora, non parum

nos iam profecisse intelligenus. Nam qui ita ab hominibus male consultis et incogitantibus acceperamus, fidem inter et rationem insitum esse a natura atrox quoddam et inexplicabile dissidium, ac si semper essent ad praeliandum compositae, et necessarium haberet, quisquis fidei sequeretur partes, adversarium se rationis profiteri; nunc re diligentius excussa mirifice consentire mutuasque operas addere deprehendimus. Nam cum in rebus fidei triplicem esse demonstraverimus rationis usum, et cum praecedit et cum comitatur et cum sequitur: quaenam maior interesse potest concordia, quam si ratio, cum praecedit, fidei necessitatem pro virili demonstret, fidem recipi postulet, fidei viam sternat? etc.“

Ad §. 26.

Quum sint dubitationes temerariae ac veritati inimicae, tum est etiam aliquod dubitandi genus, quod conceditur, quodque adeo laudandum est, ubi agitur de perfectiori scientia theologica comparanda.

Huetius, Quaest. Alnet. lib. I. cap. 4. rem breviter explicat his verbis:

„Qui argumenta dubitandi colligit vel excogitat hoc animo, ut ea dissolvat et refellat, fideique integritatem ab adversariorum petitionibus et oppugnatione tutam praestet, is vero non credit solum, sed se etiam in fide confirmat aliisque viam sternit ad fidem.“

Et *Muratorius*, ut hoc rursus auctore utamur, in aureo opusculo *Riflessioni sopra il buon gusto* P. I. cap. 10. ita scribit:

„Unum ex insignibus magni ingenii illud est, quemadmodum diximus, scire de rebus bene dubitare, ac mente sua in remotissimas partes excurrere ad inveniendum id, quod possit sententiis nostris opponi, atque ad exploranda

omnia argumenta et rationes, quae adversariis nostris possint in cogitationem incidere. Nimis levi brachio res tractat de cathedra docens, qui nescit primum discernere istas obiectiones easque, saltem mente sua, solvere atque cognoscere eorum infirmitatem ac vanitatem, si comparentur cum propria sententia. Nam secus ipsi non raro continget, ut, postquam iudicavit, in manu competitorum deprehendat fortiora argumenta, quibus iudicium prius a se latum labefactetur. Non satis iste consuluerit prima principia omnia, ex quibus ventilanda et expedienda fuit quaestio proposita; neque perspexerit sententiam a se latam ex principio haud idoneo (incompetente) pugnare cum aliis axiomatis magis finitis, quae potius ei tum pro norma iudicandi esse debuerunt. Pari modo non poterit unquam quisquam, sive adhibeat in dicendo sive negligat artem oratoriam, persuadere aliquid vel iudicibus vel populo vel lectoribus vel aliis certis quibusdam hominibus, ubi careat facultate anticipandi per intellectum omnes obiectiones ac difficultates, quae verbis suis et rationibus prudenter aut sponte obmoveri queant ab iis, ad quos ratiocinia sua pertinent. Ex altera parte non solum felicitis ingenii sed etiam politioris iudicii signum est posse dissolvere obiectiones, recognoscere distinctiones opportunas et validas ad illarum solutionem, distinguere item, qualia sint vera principia rationesque propriae ad quaestionem propositam hoc potius modo quam alio, et hoc unico modo neque tot aliis modis diiudicandam.

Iam vero videmus d. Thomam hac virtute esse incomparabilem, quum nemo fortasse sit, qui melius ipso dubitare sciat, et exquirere rationes dubitandi, et eligere vera principia, ex quibus iudicium ferendum et stabiliendum est.“

Meletemata theologica

Hannoverae [u.a.] 1838

Bamberg, Staatsbibliothek -- Th.dp.o.640-a#2

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11775895-7